

III RIIGIKOGU

4. istungjärk. **Protokoll nr. 104 (14).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 15. novembril
1927. a. kell 17.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **A. Hellat**, rahaminister **L. Sepp**, töö- ja laevandusminister **J. Masing**, põllutöominister **O. Köster**, haridusminister **J. Lattik**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus- ja tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Deposiitide paigutamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.
2. Eesti-Poola vahelise kauba- ja laevanduslepingu ja tema lõpuprotokolli kinnitamise seadus — II lugemisel.
3. Pikalaenu panga põhikiri — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
4. Riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seaduse, rahaseaduse ja Eesti Panga põhikirja („R. T.“ nr. 48 — 1927. a.) elluviimise seadus — II lugemisel.
5. Linnade ja alevite maaga varustamise seadus — II lugemisel.
6. „Ühisus Tartu eksporttapamajale“ riikliku laenu andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
7. Riigi põlevkivitööstuse põhimäärus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
8. Välismaalaste mahajäänud varanduste korraldamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.10 min.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.
Päevakorda võetakse
nähtava enamusega Eesti sotsialistliku
tööliste partei Riigikogu rühma ettepanekul

esimeseks päevakorrapunktiks komisjonide
täiendavad valimised.

2. Teadaandmine Sekretär **O. Liigand**:
Riigikogu juhatause nimel teatan, et
Riigikogule on tulnud ter-
vitustelegramm Võhmuta
vallavolikogult tema 10. aastapäeva puhul
Eesti iseseisvuse ajal.

3. L. Raudkepi Juhataja **M. Martna**:
Rkl. Raudkeppi
teatab, et ta lahku-
b riigi majandus-
nõukogust. Krist-
liku rahvaerakonna Riigi-
koguhalt on ettepanek,
valida riigi majandusnõukogusse rkl. Akel.
Kuna riigi majandusnõukogu täiendavad va-
limised praegu päevakorras ei ole, ei tule
see ettepanek hääletamisele.

4. Komisjonide Nähtava enamusega
väliskomisjoni K. Asti ase-
mele **M. Martna** (stp),
riigikaitse komisjoni K. Asti asemele **K. Freiberg** (stp) ja rahaasjanduse komisjoni
K. Asti asemele **E. Kink** (stp) ja **H. Anniko**
asemele **F. Akel**. (krst).

5. Deposiitide Redaktsiooni ko-
misjoni aruandja
O. Gustavson.
Seaduse lõpure-
daktsioon võetakse
vastu nähtava enamusega.

6. Eesti-Poola Väliskomisjoni
aruandja **J. Tõnisson**.

Seaduseelnõu
pealkiri ja §§ 1—2
võetakse nähtava
enamusega muut-
matult vastu.

4. istungj. pr.
lisades,
vaata sisukord.)

Välisminister **A. Hellat**: Vabariigi Valitsuse nimel palun täiendada Eesti-Poola kaubalepingu kinnitamise seaduseelnõu järgmise § 3.: „§ 3. Volitada Vabariigi Valitsust, käesoleva lepingu ratifikatsioonikirjade vahetamist ära ootamata, lepingut ajutiselt vastastikkuse alusel maksma panna.“

Seda nimelt järgmistel põhjustel. Lepingu ratifitseerimine on Poola poolt praegu võimata sellepärast, et seim ei ole koos. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) See on nii. Ei ole seda seimi, tuleb uus seim. Igatahes ei saa ligemal ajal lepingut ratifitseerida. 26. detsembril pannakse aga Poolas raskendatud tollitariifid maksma, ja kui meie nüüd ei lepi Poolaga kokku, et maksma paneme ajutiselt ratifitseerimiseta Poola poolt lepingu, siis langevad ka meie kaubad raskendatud tollitariifide alla. Poola valitsusel on õigus ratifitseerimata ajutiselt lepingud maksma panna. Nii siis selle teostusega annab Riigikogu sama õiguse ka Vabariigi Valitsusele.

See on ettepaneku põhjus ja mõte. (J. Vain, stp: Ma hääletan Poola parlamendi õiguste poolt — ettepaneku vastu!) See on ka seisukoht!

Aruandja **J. Tõnisson** (Lõpuseõna): Väliskomisjonis ei ole seda ettepanekut täpselt arutatud, kuid jõuti ühemeelselt seisukohale, et lepingu ratifitseerimist tuleb kiirustada. Selles mõttes arvan mina valitsuse ettepaneku kokkukõlas olevat väliskomisjoni seisukohaga ja ei vaidle selle ettepaneku vastu.

A. Anderkopp (töer), kohalt: Palun eraldi hääletada, et arusaadavam oleks.

Aruandja **J. Tõnisson**: Ma ei vaidle ettepaneku vastu, kuid see tuleb eraldi hääletada.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 vastu võetud.

7. Pikalaenu Rahaasjanduse komisjoni aruandja ja **A. Jürman**: Pika-

laenu panga põhikirja esitab rahaasjanduse komisjon mõnesuguste muudatustega. Esiteks oli rahaasjanduse komisjonis vaidluse all pikalaenu panga asutamise küsimus põhimõttelikest seisukohast. Seal selgus, et meil pikalaenu pank on tarvis ellu

kutsuda. Selle tarvidus on tingitud sellest, et meil on läbi viidud rahareform, see tähendab, et uus rahaüksus on pandud kindlale baasile, kindlale alusele rajatud ja selle rahareformi kaitsmine langeb uuendatud Eesti panga ülesannete sekka. Ühtlasi antakse Eesti pangale ainuõigus emissioonide peale, mis seni oli osalt riigikassa käes. Et Eesti pank rahakursi hoidmist tõsta võiks on tarvilik, et Eesti panga portfelli korraldataks vastavalt emissioonipangale, kõik pikaajalised laenud viidaks välja ja jääksid järele ainult likviid lühikesajalised laenud, et tarvilikul silmapilgul oleks võimalik kiirelt laene kokku tõmmata. Et aga ka pikaajalisi laene korraldada, selleks on tarvilik uue panga loomine, mis oli ette nähtud ka rahvasteliidu ekspertide kavas, hüpoteegipanga nime all. Pika-laenu panga põhikirjas on ette nähtud laenude andmine hüpoteekide vastu, kui ka teiste kindlustuste vastu. Need muudatused, mis rahaasjanduse komisjon tegi, ei ole nii väga kaugeleminevad. Üldiselt on põhikiri sel kujul vastuvõetav, nagu Vabariigi Valitsus selle esitanud, vast ühed ja teised puudused on valitsuse ettepanekust kõrvaldatud. Esiteks kõrvaldati see puudus, et uus pank ei oleks saanud üle võtta ega välja anda laene, mis Eesti panga poolt välja antud mitmesugustel kindlustustel. Kuna neid laene taheti välja anda ainult panga enese võlakirjadest saadud rahast. See muudeti, ja nüüd võib pikalaenu pank üle võtta ka neid laene, mis Eesti pank on andnud mitmesuguste kindlustuste vastu. Nende kontroll vast saab tugevam ja siin võib olla, et osa väljaantud laenudest läheb panga enese arvele, kuna teine osa Vabariigi Valitsuse arvele jääb. Selle osa laenude käsitlemine, mis valitsuse arvele pidi jääma, see oli panga põhikirjas lühidalt ära märgitud, arendati põhikirjas paremini välja.

Niisamuti piirati laenude andmist Vabariigi Valitsuse tagatiskirja vastu, mille järgi nüüd ainult omavalitsuste asutustele sarnaste laenude andmine võimalik.

Siis kustutati veel maha nõue, mille järgi iga aasta järjekindlalt panditud vallasvara nimekirja tuli avaldada Riigi Teatajas.

Riigi Teatajas avaldatakse kuulutus sel puhul, kui panditakse, ja teine kord, kui pandid vabastatakse.

Ühtlasi aga töötati täielikult välja see eriline kord, kuidas seda kinnisvara, mis panga käsutada langeb, kui laenu pangale ei tasuta, realiseerida. Siin on ette nähtud lihtsam kord, kui see harilikult kohtuteel

sünnib, ja veel lihtsam kord nähakse ette käsipantide võtmise kohta. Käsipandiks loetakse selle põhikirja järgi teatavat vara juba siis, kui see on pandiks võetud, sellest Riigi Teatajas kuulutatud ja panga poolt vastavad sildid üles pandud. See pant võib aga siiski omaniku kätte kasutada ja tarvitada jääda, ja omanik vastutab selle pandi eest täiesti, kui võõra vara raiskamise eest. Seda on isearanis meie praegune praksis näidanud, et sarnast teed hädasti vaja on käia.

Siin on ühtlasi ka muudatus tehtud hindamise komisjoni kohta, kes kolmeliikmeline pidi olema, sest arvatakse, et komisjonil siin õige suur töö ees seisab ja tuleb komisjoni vististi ükskord suurendada, teinekord võib olla vähendada, ja raske on siin ette näha ja määrata just kolmeliikmeline komisjon, sest alad, mida pank finantseerib, on väga mitmekesised, ja sellepärast peaks komisjoni koosseisu määramine lahtiseks jääma, — seda peaks nõukogu ise määrata võima.

Niisama täiendati paragrahvi riigikontrolli revideerimise kohta ja anti riigikontrollile täielik õigus panga revideerimiseks.

Puhaskasu jaotamise juures oli välja jäetud tagavarakapitali soetamise osa. Siin on puhaskasust kuni 10% tagavarakapitali soetamiseks määratud.

Ka kustutati maha panga nõukogu koosseisus ettenähtud alad, kust panga nõukogu peaks valitama. Arvati, et siin peaks valitsusele rohkem vabad käed jätma, nagu see teistes riiklikkudes ettevõtetes on — nagu riigi põlevkivitööstuses ja riigi turbatööstuses, — seni ei ole sarnane kord mingisuguseid halbtusi välja kutsunud, ja arvati, et ka siin panga juures peaksid valitsusel vabad käed olema, kui ta nõukogu moodustab.

Ametnikkude kohta võeti muudatus ette, et ametnikud riigiteenijad ei ole, kuid vastutavad ühistel alustel oma ametialal riigiteenijatega. Seda selleks, et pangal, kui ärilisel ettevõttel, peaksid vabamad käed olema ametnikkude vabastamisel. Sarnane kord on läbi viidud riigi põlevkivitööstuse ja riigi turbatööstuse juures, samuti ka Eesti panga uuenatud põhikirjas. Seal on kõik ametnikud vabad, mitte riigiteenijad.

Üksikud vähemad muudatused, mis põhikirjas tehtud, on enamasti kokkukölas esitatud panga põhikirjaga, milles mõnda mõtet on laiendatud, täiendatud või redigeeritud, et tal oleks selgem ja kindlam kuju. Niisamuti on läbi viidud üksikud terminid, nii nagu eelmise päevakorra-punkti juures oli

vaidluse all, nimelt pantleht ja võlakiri. Siin on igalpool tarvitatud ainult pantlehti mitte pantkirje.

Teen ettepaneku, pikalaenu panga põhikiri I lugemisel vastu võtta.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui rahvas käesoleva uue pangaasutusega töötama hakkab, siis vaatab ta sarnase seaduse peale nii, et ta on antud seaduseandja — Riigikogu poolt, mis ainult ei ole rühmade summa, vaid ka solidaarselt vastutav poliitiline asutus; ja silmas pidades, et mina isiklikult nende kogemuste põhjal, mis mul kogunud, olles Eesti panga ankeedikomisjoni liige ja ka välislaenukomisjoni liige, tahaksin siin seletada, mispärast mina isiklikult ei saaks vastutust kanda selle töö eest, mis meile praegu esimesel lugemisel vastu võtmiseks esitatakse.

Eesti panga ankeedikomisjoni töö oli salane, sellepärast selle materjalid, niipalju kui need arutamisel olid, ei kuulu siin arutamisele. Ma võin sellepärast käsitada ainult neid andmeid, mis riigikontrolöri poolt esitatud avalikult ajakirjanduses, ja võin toetuda sellele arvustusele, mis rahvasteliidu esindaja poolt avaldatud Eesti panga kohta ja mis enam-vähem on kokkukölas ankeedikomisjoni arvamisega. Ankeedikomisjonis tehti selgeks, et Eesti panga põhikiri põrmugi süüdi ei ole neis kahjudes ning väärnähtustes, mis seal ette tulnud. Vana Eesti panga põhikiri oli võrdlemisi väga täpne, ja viga seisis selles, et põhikirjast kinni ei peetud. Kui käesoleva seaduseelnõu § 1. loeme, et pikalaenu pangale antakse üle Eesti panga põhikirja § 82. alusel antavad „pikaajalised“ laenu, siis on see otsekohe Eesti panga põhikirja vastu, sest vana Eesti panga põhikiri ei tundnud üldse „pikaajalisi“ laene. Kuidas tohiksime neid võtta pikaajaliste laenudena, ilma et meie nõuaksime neilt vastutust, kes tegid lühikeseajalised laenu pikaajalisteks. Kordan veel, Eesti panga põhikiri ei ole süüdi selles, et Eesti pank ei ole tegutsenud nii, nagu tarvis oleks, vaid süüdi olid asjaolud, et Eesti pank töötas ühel ajal kommerts- ja emissioonipangana, ja riikliku bürokraatliku asjaajamise juures on ikka raskem kommertspangana töötada kui erapangana. Sellega on seletatav, et Eesti pank võttis pantobjektidena vastu vabrikute sisseseadeid, mis raskesti realiseeritavad, selle peale vaatamata, et Eesti panga põhikiri seda üldse ei luba. Sellega on seletatav, et puudusid tihti need täpsed järelevaatused ja järelevalve, mis iga aktsiapank paneb toime oma klientide suhtes, et iga nädal, või vähemalt iga kuu olla kursis,

kuivõrt pantobjekt on hädaohus, või kuivõrt on ta püsiv. Pangaasjanduse bürokratiseerimine on siiski teoreetiliselt võimalik, kui piirdume teatavate harudega. Mis aga veel halvem oli, see oli selle Eesti panga kui kommerts-panga politiseerimine. Oli üks moment, vist 1924. või 1925. aastal, kus kõik Riigikogu rühmad ühel arvamisel olid, et politika tuleb Eesti pangast eemal hoida ja et iseäranis erakonnapolitika tuleks Eesti pangast välja ajada. Praegune pikalaenu panga põhikiri aga just soodustab need võimalused, mis kõigile neile hädaohtudele, mille kohta oli Riigikogus ja komisjonis üks ühine arvamine, ukсед veel laiemalt lahti teeb, kui Eesti panga vana põhikiri. Kõik panga nõukogu liikmed, president ja direktorid, nimetatakse Vabariigi Valitsuse, see on koalitsiooni erakondade poolt. Asutusel ei ole mingit iseseisvust poliitilistele vooludele ja mõjudele vastupanemiseks. Palgad tehakse kindlaks ja juhtnõõrid antakse valitsuse poolt. Ülepea pannakse Vabariigi Valitsuse peale uus ja väga suur koorem!

Kui arutati välislaenu, oli see arvamine, mis ekspertide poolt ette kant, kaugema ulatusega, kui see protokoll, mis 10. detsembril alla kirjutati. Selles protokollis oli ette nähtud, et osa välislaenust läheb hüpoteegipanga asutamiseks. Kui arutasime seda välislaenu seadust, siis ei antud meile teada, ja arusaadav, et see hüpoteegipank saaks olema eeskätt tööstuslik hüpoteegipank. Ja see on arusaadav, sest praegusel ajal on meil pikaajaline maa krediidiinstituut olemas ja linna hüpoteegiinstituut oli samuti olemas. Mis instituut aga puudub, see on just tööstuslik hüpoteegiinstituut. Ja praegusel ajal näeme, et väga mitmed vabrikud, nimetame neist kahte, Türi ja Aseri vabrikud, ilma pikemaajalise krediidita ei saa oma tööd nii korraldada, et nad võiksid konkureerida teiste vabrikutega, eriti välismaaga. Praegusel ajal seisab Aseris töö, ja Türis on töölisi umbes 150 lahti lastud, ja ilma masinate uuendamiset ja ilma pikaajalise krediidita on võimata neid vabrikuid meie rahvamajandusele töötama panna. Mõlema vabriku jaoks on alevid olemas, mille elanikud nii või teisiti majanduslikult olenevad neist vabrikutest. Ja on ka teisi vabrikuid, kes samuti nõuavad seda krediiti.

Kui meie lehitseme praegust põhikirja, siis näeme, et tööstusele jääb väga vähe krediidivõimalusi. 200 miljonit läheb otsekohe maapanga pantkirjade ostmiseks. Need toovad sisse 6%, maksta tuleb 8½%, kes tasub selle 2½%-lise vahe? Ülejäädavast 300 miljonist läheb veel suur osa põllumajan-

dusele, omavalitsustele, ühistegevusele j.n.e. Mis siis jääb tööstusele? Ja kui meie edasi vaatame 10.XII protokoll, siis näeme seal, et selle osa välislaenuga asutatakse hüpoteegipank. On arusaadav, et see peab olema ainult hüpoteegipank, et ta ei peaks olema ka teiste panga operatsioonide instituut. Hüpoteegipank peab äärmiselt püsiv olema, — ta on õrn asi ja sellepärast ei peaks hüpoteegipangaga ühenduses olema teisi panga operatsioone, mis nii või teisiti on seotud teatud riisikoga, kus pandid, kaubad j.n.e. võivad rikki minna, kus klientide majanduslik olukord võib märksa muutuda ühest päevast teise. Need panga operatsioonid tulevad hüpoteegipangast eemal hoida. Et ilma seletusteta võib kindlaks teha, et ilmas niisugust panka ei ole, nagu see käesolevas põhikirjas ette pannakse, arvan mina, et ei ole tarvis ka minu arvamist ette kanda, vaid ma võiksin oma seisukohta põhjendada, tuues näiteid teistest rahvamajandustest. (V a h e l h ü ü e v a l i t s u s e l o o s h i s t.) Ma saan sellest, härra rahaminister, niiviisi aru, et seda panka on tahetud teha välismaa raharingkondade nõudmisel hüpoteegipangaks, põllumeeste kutseiseuse nõudmisel maapangaks, erakondade nõudmisel kommerts-pangaks ja valitsuse nõudmisel teataval määral ka emissioonipangaks, sest võlatähed kannavad kahtlemata emissioonitähete iseloomu. (R i i g i v a n e m J. T e e m a n t: S õ b r a d o n e n d l e i d n u d!) Sellega on uuele pangale antud neli nägu, mis üksteisega kokku ei käi. Räägitakse ju alati, et kommerts-pankade arvu tuleb vähendada, ja nüüd asutab rühm ise uue kommerts-panga. Kas see on õige? Mina näen, et kõigist neist tõist, mis Eesti panga ankeedikomisjonis tehtud seaduse kokkuseadmisel, mingisugust järeldust ei ole tehtud. Mina leian, et selles uues asutuses saab valitsema erakondlik politika.

Omal ajal, kui rahvasteliidu poolt välislaenu seadus vastu võeti, tähendati seletuskirjas, et hüpoteegipank asutatakse majandus-seltskondlikkude ringkondade kaastöötamisel, mitte riikliku pangana. Olid kavatsused, et riik peaks kaasa aitama, et seda võrku rakkesse panna.

Mina arvan, et võlakirjade alal vahakord hüpoteegipanga ja kommerts-panga vahel on väga selgusetu. Need on niivõrt udused, et mitu kassat ja mitu raamatut pidada on väga raske. Pantkirjad peavad kindlustatud olema, samuti peavad kindlustatud olema võlakirjad. Need võlakirjad peavad kindlustatud olema samuti hüpoteekidega ja muude kindlustustega. Tähendab, et hüpoteegid peavad teenima kaheks otstarbeks: pantkirjade

kindlustamiseks ja võlakirjade kindlustamiseks. See on juba väga vildak tee minu arusaamise järgi.

Teine küsimus, millest ma mööda minna ei saa, on Eesti panga kokkukülmanud krediitide ülekandmine. Minu arusaamise järgi puudub selles seaduseelnõus seletus, kuidas nende krediitide ülekandmine, kuidas see transaktsioon peab sündima. § 1. on öeldud, et „pikalaenu pangale antakse üle käesolevas põhikirjas ettenähtud alustel“. Kui meie pärast neid aluseid otsime, leiame neid ainult kaudselt. Nii loeme § 54., et pangal on õigus välja anda oma võlakirju tähtajaga kuni 1. juulini 1967. a. valitsuse poolt üleantud Eesti panga laenude ja nõudmiste suuruses ja § 56. on ka kaudselt öeldud, et „Vabariigi Valitsusele vastutasuks antavate võlakirjade (§ 54. p. 1) intress ja kustutus määratakse sama suur ja makstakse samadel tähtpäevadel, kui riik maksab 1927. a. välislaenu“. Siin luban endale küsimuse üles tõsta, kuidas see transaktsioon on korraldatud? Riik annab need nõudmised 2,3 miljardi suuruses üle pangale... (Rahaminister L. Sepp: 2,7!) Pank annab selle vastu oma võlakirjad ja peab nende võlakirjade eest... (Rahaminister L. Sepp: Mitte kogusumma eest.) Ma siit seadusest välja lugeda ei saa, et mitte kogusumma eest, vaid seadusest tuleb järeldus teha, et terve summa eest antakse võlakirjad valitsusele. Kui antakse vähema summa eest, siis peab transaktsioon selles suuruses ette nähtud olema, et meie teaksime, palju meie kodanikud ja maksu maksjad neist sissekülmanud krediitidest tagasi saavad. Ja meie ei tohi unustada, et need 2,7 miljardit on lõppude-lõpuks Venemaa käest saadud kuld, mille peale ma isiklikult vaatan, kui rahva varanduse peale, mida ei peaks kasutada andma tulevase panga klientidele, s. o. võrdselt väiksele ringkonnale. Riigikassa kuld ja välisvaluuta kanti ometi omal ajal üle välisvaluuta arvele, — ja selle välisvaluuta jooksvalt arvelt anti ta laenudena välja. Need on 2,7 miljardit, mis antakse sellele uuele asutusele. Kui peaks mingisugust eritingimustel kokkuleppele jõutama uue panga ja Vabariigi Valitsuse vahel, siis sellest vahekorra- või sellest kokkuleppest peaks Riigikogule ühel või teisel viisil teatavaks tehtama ja see temale kinnitamiseks ette pandama, sest see on, nagu ma juba tähendasin, rahvuslik varandus. Kui oletada selle seaduseelnõu teksti põhjal, et valitsusel tuleb neid võlakirju 2,7 miljardi suuruses, siis arvan, et pank asetatakse sellega väga raskesse seisukorda. Tema peab 8,5% maksuma võlakirjade põhjal, kusjuures küsitav on, kas

ta ise 5—6% kätte saab. Tähendab, ta peab juurde maksma. Kui võlakirjade protsent maksta, aga panga vastavad kliendid oma protsente tasunud ei ole, kust võtta raha, et juurde maksta? Sellesse seisukorda tahame panna panga, mis on ühtlasi ka hüpoteegipank. Ma tulen veel teise küsimuse juurde. Kui see pank peab olema kommertspank ja peab kõik toimingud tegema, mis § 35. ette näeb, kust ta saab need summad, millega peab kommertsoperatsioone tegema? Meie leiame § 36., et pank ei tohi — väljaspool hüpoteekaarkrediiti — laene anda oma põhikapitali ega riigi 1927. a. välislaenu pangale üleantud summadest. Järelikult võib kommertsoperatsioonide kasuks tarvitada ainult neid protsente, mis hüpoteekaar-võlgnikud, kliendid maksavad. (Rahaminister L. Sepp vahelhüües.) Aga seda ei ole arvatud, et pank enne, kui krediitoperatsioonid alustab, valmistab võlakirju, müüb neid maha ja selle eest saadud raha laseb ringjooksu. (Rahaminister L. Sepp: Ta võib laenu anda võlakirjadega.) Võlakirjade suhtes on küll väga suur kahtlus, kas leitakse neile turgu. Teiste pantkirjade juures on kinnisvara kindlustuseks olemas, ja sellepärast võivad pantkirjad turgu leida, kuna aga need võlakirjad suuremas osas ei ole garanteeritud Vabariigi Valitsuse poolt ja on kindlustatud väga mitmesuguse, kõikuva iseloomuga ja väärtusega varandusega.

Ma tahaksin üht küsimust veel puudutada ja see on paragrahv, milles tähendatud panga talitused. § 8. punkt 7. on ette nähtud, et pank teostab muid pangale lubatud ärioperatsioonide edukuseks tarvilikke toimetusi ning tehinguid. Kas on siin pangal ette nähtud õigus kontokorrente ja deposiite avada? (Rahaminister L. Sepp: Ei ole!) Punkt 7. all on seda võimalik arvata. Teine küsimus on, kas neid võlakirju võib Eesti pangas pantida või mitte. Kui neid võlakirju võib pantida, siis on selge, et kaudsel teel tahetakse seda kätte saada, mis Eesti panga uues põhikirjas mitte lubatud.

Kokku võttes pean ütleva, paludes härra rahaministrilt vabandust, kui ma mõnes asjas olen eksinud, et siiski on mulle mulje jäänud, et käesolev seaduseelnõu ei arvesta nende vigadega, mis minevikus on tehtud ja mille kohta ühine arvamine oli kõigil Riigikogu rühmadel 1924. ja 1925. aastal. See seaduseelnõu loob võrdlemisi tumedad ja udused vahekorrad, kusjuures kommertspank kõigutab hüpoteegipanga püsivust, kuna viimane jälle raskendab kommertspanga tööd. Ei ole hea, et siin võlatähtedega kaudsel teel teataval määral emissiooniõigust teostatakse. Selle-

pärast leian, et see põhikiri loob väga suured võimalused korruptsiooniteele viimiseks. Seda võib julgesti öelda, sest praegusel ajal ei ole teada, missugused valitsused tulevikus selle panga juhatamisel on, missugused erakonnad saavad teda eeskätt kasutada, sellega ühtlasi ei ole muidugi etteheidet tehtud praegusele valitsusele. Minu arvates saab väga nende uduste vahetekordade juures palju suurem olla ja tulevaste valitsuste seisukord palju raskem olla, kui omal ajal Eesti pangas korraliku põhikirja juures. Seda võib seda rohkem oletada, et selle uue panga ellukutsutamiseks puudub nähtavasti praegu üldse finantsplaan, mis võidi ometi seletuskirjas näidata. Kui ma selles asjas oma isikliku arvamise olen ette kandnud, siis nagu hoiatamiseks, et seda teed käia ei tule, ja leidsin oma kohuseks silmas pidada neid kogemusi ja muljeid, mis saadud Eesti panga ankeedikomisjoni töödost osavõtmisel.

Rahaminister L. Sepp: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui Eesti panka rahvasteliidu esindaja poolt revideeriti, heideti ette seda korda, mis pangas valitses. Kuid selle juures ei eitatud seda, et meil vajadus oli pikaajaliste laenude järgi ja et seda vajadust kuidagi viisi katma pidime. Et emissioonipank, mis teatavaid kommertsponga operatsioone oleks võinud teha, ka sisuliselt pikaajalisi laene on andnud, ei olnud lubatav, kuid et pikalaenu tarvidus olemas ja et seda kuidagi katta tuleks, selle vastu keegi ei vaieldud. Läbirääkimistel, mis välislaenuga ühenduses, oldi rahvasteliidu rahandusekomitees arvamisel, et need pikaajalised operatsioonid tuleksid üle anda uuele asutusele ja sellele värskeid rahasummasid juurde anda uutetarvilikkude pikalaenude andmiseks. Nende tarvilikkusest on eriti kõneldud ka meil ja nende tarviduste rahuldamiseks tuleb asutada pikalaenu pank. Siin on ette toodud arvamisi, et sellest pangast võiks tekkida bürokraatlik asutus. See võib ju ehk õige olla. Riigil on raske panka valitseda, samuti kui teisigi riigi ettevõtteid, eriti sarnast raskepärast panka, mis tööstuste krediteerimise alaga peab tegemist tegema. See on väga raske ala, veel raskem, kui riigil oma tööstusettevõtete juhtimine. Kahjuks on riik pidanud meie oludes ühel või teisel alal ise ettevõtjaks hakkama, lihtsalt sellepärast, et meil erakapitali sedavõrt vähe on, et erakapital ise kõiki ülesandeid täita ei suuda. Tähendab see, mis teistel maadel loomulikult sünnib, seda meil ei ole, ja riik peab meil ise oma kapitali mahutama ettevõtetesse nende ülesannete täitmiseks. Kui riik aga kogu kapitaliga ette-

võttesse läheb, siis peab küsima, mis on otstarbekohasem, kas see, et riik 100% kapitali annab eraettevõtja või panga kätte ja laseb neil seda riigi kapitali valitseda, või valitseb riik oma raha ise? Kõigi nende raskuste peale vaatamata, mis riigil ettevõtte juhtimisel on, arvan, et sarnasel korral lõppude lõpuks on õigem, et riik ise oma raha valitseb ja ise oma ettevõtte tegevust kontrollib. Riigi raha on selle juures kindlamalt mahutatud, sest ükski eraettevõtja ei suuda seda võrt suurt kapitali kokku panna, mis riigi summade riisikot kanda suudaks. Ei või sellepärast öelda, et erapank riigi summasid paremini garanteerida võiks. Sellepärast on tulnud valida riikliku panga süsteem.

Nüüd öeldakse, et välislaenu tarvitamise ajal on kindel arvamine olnud, et pikalaenu pangast tuleb tööstusepank ja suurem osa välislaenust läheb tööstuse peale. Siin on õige raske öelda, kuidas kellegi arvamine oli. Komisjonis on mul juhus olnud kuulda täiesti vastupidiseid arvamisi ja on etteheidet tehtud, miks üldse tööstus laenu saab. (L. Johanson, stp: Kuid vähemalt rahaminister peaks teadma, mis tarvis laenu anda!)

Ma olen arvamisel, et Eesti pangast ületulevad summad suuremas ulatuses on tööstuselaenu; ja kuna Eesti pangast ületulevad summad selle panga iseloomu ära määravad, sest ületulevad summad on välislaenust suuremad, on arusaadav, et uue panga peategevus tööstuse finantseerimine peab olema.

Kuid arvan, et meil on teisi tähtsaid majandusealasid, kus krediidi tarvidus samuti suur on ja kus laenu eriti tarvis, näiteks laevanduse, omavalitsuse ja põllumajanduse laenu 1—5 aastani. Neid tarvidusi ei saa rahuldada ühegi olemasoleva panga läbi. Muidugi võiks öelda, et meie teeksime mitu asutust, iga ala jaoks ise asutuse. See oleks süsteemi mõttes puhtam, kuid administratsioon läheks siis nii kalliks, et see meie laenuvõtjatele laenuprotsendi liiga kõrgele ajaks. Sellepärast on kõigi nende tarviduste rahuldamine ühe asutuse — pikalaenu panga — peale pandud.

Öeldakse, et see puht kommertsbank on oma operatsioonide poolest. Mina tahaksin teada, missugune kommertsbank võiks pantlehti välja anda ja laenu anda 9 kuust kuni 5 aastani? Kui seda kommertsbank teevad, siis ei ole nad oma põhikirja alusel ja teevad seda omavoliliselt. Tähendab ikkagi uus pank rahuldab seda ala, mida ükski teine asutus, ka erapangad, rahuldada ei saa.

Mis puutub arvamisesse, et terves ilmas sarnast pangasüsteemi olemas ei ole,

siis vaidlesin sellele juba kohalt vastu. Peab ütleva — sarnaseid panku ei ole palju, neid on võrdlemisi vähe, kuid uutest riikides, kus olud just sarnaselt kujunenud kui meil, kus erakapitali võrdlemisi nõrk, või kus valitsused majanduse ümberkorraldamisele ja uuesti elujõuliseks tegemisele asunud, on neid tekkinud. Näiteks Poolas. Peab ütleva, Poola vastava panga põhikiri on palju laiem kui siin. See on tõesti, nagu rkl. Anderkopp ütles, — see on kõigi jaoks. (V. Hasselblatti, sks vahelhüüe.) See ei ole emissioonipank, vaid ühendatud riigi krediitiasutustest eripank. See annab pikaajalisi laene hüpoteekide vastu, annab keskjalisi, diskonteerib lühiajalisi vekseid, võtab vastu hoiussummasid ja teeb valuuta operatsioone. Sarnane tegevuseala on tõesti liiga laialdane. Meie oleme oma põhikirja juures tegevust märksa piiranud, oleme võtnud eeskjuu eriti Belgiast, Belgia tööstusepangast. Õnnelikul viisil oli just rahvasteliidu usaldusemees prof. Jannson praegu selle panga juhataja, nii et just tema käest võisime kõige paremaid näpunäiteid saada. Ka see pank oli algul küll asutatud erapangana, kuid ta aktsiad olid kõik Belgia riigipanga käes kõige viimase ajani. Ka seal ei olnud võimalik seda puht erapangana ellu kutsuda. Ja kui mina prof. Jannsoniga kõnelesin keskmise pikkusega laenude operatsioonidest, siis ütles ta, et tema arvates just see operatsioon meie oludes kõige hädatarvilikum on, ja et meie selle operatsiooniga liiga tagasihoidlikud olla, ja tähendas, et Belgia vastavas pangas just vastava tähtajaga, see on 1—5 a. laenudega peajasjalikult opereeritakse. Mis puutub pantlehtede ja võlakirjade vahekorradesse, siis paistab see pealt näha tõesti keeruline olevat. Kuid meie peame üht liiki võlakirju täiesti teiste hulgast eraldama, need on võlakirjad, mis pikalaenu pank annab otsekohe valitsusele. Arvatavasti valitsus neid eraturule ei saada ja sellepärast on nad täiesti eriline liik võlakirju. Mille vastu annab pikalaenu pank tähendatud võlakirjad? Nende laenude vastu, mis Eesti pangast üle võetakse, mis uue pikalaenu panga põhikirjale vastavad, ja mis pikalaenu pank oma arvele võib üle võtta. (V. Hasselblatt, sks: Pank ise valib välja?) Nüüd praegu öelda, kui palju uus pank laene saab oma arvele üle võtta, on võimata, sest vastavad andmed tulevad läbitöötamisele uue panga poolt, uue panga valitsuse juhatase ja nõukogu kaastegevusel. Üleantavate laenude kogusumma on arvatavasti 2.700.000.000.— Raske on muidugi öelda, kui palju sellest pank oma arvele üle võtab, kuid see ei võiks väiksem olla, kui pool kogusummast, kuna ülejääv osa jääb panga

valitseda riigi arvel. Nende laenude vastu, mis üle on võetud panga oma arvele, annab pank siis vastutasuna riigile võlakirjad välja ja nende laenude kohta ei jää riigil enam mingisugust riisikot. Tulevad ainult tähtpäevadel kupongid sisse kasseerida. Pool, võib olla vähem, jääb laene, mida pank ei saa oma arvel üle võtta ja mille kohta on põhikirjas terve rida paragrahve ette nähtud. Need jäävad panga valitseda samadel alustelt, nagu maapanga põhikirjas riigi summade valitsemine ette nähtud, ja nende laenude kohta annab valitsus üksikasjalised juhtnöörid ja need likvideeritakse nii kiires korras, kui vähegi võimalik. Kindlasti on seda liiki laenude kindlustus nõrgem, kui laenudel, mis panga oma arvele üle võetud. Sellepärast on ka ette nähtud uues põhikirjas, et kui mõnel kliendil on nõrgalt kindlustatud laen valitseda olevate laenude hulgas, siis ei tohi kindlustusi, mis laenajal olemas panga teiste laenude arvel, enne välja anda, kui nõrgalt kindlustatud laenu ka maksetud. (A. Anderkopp, tõer: See on komisjoni parandus, seda valitsuse eelnõus ei ole.) See põhimõte oleks täiesti enesest mõistetav olnud panga tegevuseks ka ilma põhikirjata. Peab ütleva, et sellega täiesti kindlustatud oleksid panga tegevus ja laenud. (A. Anderkopi, tõer vahelhüüe.) Iga veksle ei ole muidugi kindel. Kuid kas meie ei tuletaks meelde seda aega, kus meie esimesi panku löime, ja kus siis need väikelinna kodanikud välja naersid uusi laenuasutusi, kes paberilipaka vastu raha välja annavad. Kuid ometi on kõik need pangad tegutsenud heade tagajärgedega. (Vahelhüüe.) Protestide arv ei ole meil sugugi nii kohutav, ja meie ei ole selles suhtes sugugi raskemas seisukorras kui teised.

Nende Eesti pangalt pikalaenu panga omale arvele ülevõetavate laenude vastu antakse riigile võlakirju. Loomulik, et neil ülevõetavatel laenudel on kindlustuseks ka kinnisvaru ja need jäävad ka nüüd edasi. Sellepärast tekivad võlakirjad, millel on hüpoteegid kindlustuseks, samuti kui pantlehtedel. Ari uusi operatsioone algades võib pank välja anda pantlehti ainult hüpoteekide vastu ja võlakirju — ainult mitmesugustel kindlustustel. Muidugi, mitmesugustel kindlustustel laene saab pank anda ainult piiratud määral. Esimene võimalus on: anda neid laene Eesti pangast ületulnud laenude tasuks sissetulnud summadest, mis tulevad sisse kiiremini, kui pank ise neid riigile tasuma peab. Pangal on ette nähtud oma võla riigile tasumise tähtaeg — 40 aastat. Ületulnud laenude

tasumise tegelikud tähtpäevad ei ole aga nii pikad, vaid need laenu tasutakse pangale enne. Ja need summad, mis enne sisse tulevad, võib pank uuesti välja laenata, muidugi valvates ja arvestades sellega, et nad tagasi tuleksid selleks ajaks, kui pangal oma võlakirjade tasumise tähtaeg kätte jõuab. On raske ette kuulutada tulevikku ja tagasi tõrjuda neid etteheiteid, mis härra Hasselblatt tegi, et uue panga politika saab olema veel halvem kui seni, sest poliitilised erakonnad hakkavad seal oma mõju avaldama. Selle kohta on raske midagi kindlat vastata ja vaielda. Juba komisjonis tähendasin, et olen mustlasepoisi seisukorras, keda vana mustlane peksis selle eest, et ta oma tulevase hobuse selgroo on puruks ratsutanud.

Valitsus on püüdnud kõik teha, et ettevaatlikult panga operatsioone ajada. Kui Eesti pangale praegu midagi ette heita, siis võib ainult seda, et ta liiga ettevaatlik on. Sellest, mis praegu tehakse, võib oodata, mida ka tulevikus tehakse. (J. Laidoner, põl: See on loomulik meie oludes!) Kui mitte midagi muud, siis oleme palju õppinud oma vanadest vigadest, ja see on tagatiseks, et meie neid vigu kordama ei hakka.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Et nüüd härra rahaminister siin juba mõnda küsimust, mis täiesti selge ei ole olnud, ligemalt on selgitanud, siis oleks minu arust väga hea, kui veel üksikud küsimused, mis teatavaid kahtlusi äratavad, siin selgitust leiaksid.

Kõigepealt on minu arvates siin silmas pidada, et pikalaenu panga põhikiri otsekoheses ühenduses on Eesti panga reformiga ja kogu meie rahanduse korraldamisega.

Siin on tahtud nende ülesannete jaoks, mis Eesti pank uuel kujul kui emissiooni-pank meie majandusealal enese peale ei saa võtta, eraorgan luua. Selle juures on muidugi paratamata olnud, et meie uue krediitkorralduse aluseid täiesti oma tahtmise kohaselt ei saa ära tähendada, vaid oleme sunnitud arvestama nende seisukohtadega, mis on olnud rahvasteliidu rahandusekomiteel. Seal on Eesti panga suhtes juba kindlad nõudmised üles seatud. Need on Eesti panga põhikirjas tähendatud ja neist tuleb kinni pidada.

Selle tagajärjeks on, et meie Eesti panga kui emissioonipanga ülesannete hulka käib ainult lühiajaliste, kuni kolme kuuni ulatavate vekslilaenude õiendamine. Need vekslid, mis selle juures laenu kindlustuseks on, peavad ärilise akti ehk tehingu alusel tekkima. Need ei või sellega, nagu nad meil seni tar-

vitusel olnud, finantsvekslid olla. Sellepärast on siis nende krediitide hulk, mida võib Eesti pank rahuldada, võrdlemisi piiratud.

Meil on nüüd pikalaenu pangas ette nähtud kord, et Eesti pank võib rahuldada pikemaajaseid laenusoove üheksast kuust kuni viie aastani, misjuures siis peale selle hüpotekaarlaenu pikema kestusega ette nähtud.

Praeguses olukorras on aga juba selgunud, et meie äriilmas isegi kaubanduslikud ettevõtted oma krediitnõudeid ei saa rahuldada 3-kuuliste tähtaegade kestel. Nimelt käivad meie majanduslikud suhted teist teed, kui vanemates kultuurimaades, kus majanduslikul läbikäimisel palju kiirem tempo on ja kus kapitalirohkuse tagajärjel krediitidega rahuldamine väga kerge. On juba nüüd selgunud, et majanduslikud ettevõtted Eesti pangas katsuvad — ehk küll on nõudmine üles seatud, et vastu võtaks ainult kolmekuulisi äriveksleid — diskonteerida pikaajalisi äriveksleid. See on päris arusaadav. Meie majanduslikud ettevõtted, mis siseturgu varustavad, peavad võistlema välisurult sisseveetavate kaupadega. Väljaspool antakse pikaajalisi krediite. Praegu otsitakse turgu. Kus seda vähegi leida, seal katsutakse krediitide poolest vastu tulla, nii kuidas suudetakse. Kuni 5—6 kuu peale antakse krediite neile äri meestele, kes välismaalt kaupa ostavad. (Chr. Kaarna, tõer: Meie kommertspangad annavad ka!) Kui meie tööstuseettevõtted tahavad oma tooteid siseturule juhtida, siis ei saa meie äri mehed neile pikemaajalisi vekslid anda kui kolme kuu peale sellepärast, et tööstuseettevõtted ei saa neid Eesti pangas diskonteerida. Kui nad annavad pikemaajalisi vekslid, siis on äri mehed sunnitud neid erapankades diskonteerima. (Chr. Kaarna, tõer: Aga kontokorrent arvel?) Kontokorrent arvel ei saa Eesti pank üle kolme kuu äri vekslid pidada. Kui aga nüüd meie töösturid peavad oma ostjatelt saadud äri vekslid erapankadesse viima, siis on seal suur protsendivahe. Veel hiljuti on suurem tööstuseettevõtte sunnitud olnud erapanka minema ja on seal maksnud $8\frac{1}{2}\%$ asemel 13% . Loomulik on, et seesuguse protsendi juures ei ole meie tööstuseettevõtetel kerge võistelda välismaa kaupadega, mis sisse tulevad. Sest nemad on siis sunnitud oma kaubahindu tõstma, ja võistlus läheb neil sellega raskemaks. Tahaksid aga meie töösturid oma portfellig hoida äri vekslid, mis üle kolme kuu lähevad, siis peaksid neil väga suured kapitalitagavarad olema. Seda neil aga ei ole.

Järelikult on meil juba ligemas tulevikus, kui Eesti panga reform läbi viiakse, niisuguse tõsioluga arvestada, et meie tööstuseette-

võtted, mis siseturu varustamiseks tegevad on, ei saa oma krediidiinõudeid kuidagi rahuldada, sest et ärivekslid palju pikemaajalised on.

Ühtlasi on ka karta, et meie toodete väljavedu kannatab. Välismaail, kuhu meie saadusi, eriti tekstiiltooteid, on ekspordeeritud, on ärimestel kergem teisalt pikemaajalisi krediite saada. Vanemait tööstusemailt võib krediite saada 5—6 kuu, kui ka pikema aja peale. Võimata on enesele ette kujutada, et sarnased ärimehed tuleksid veel meilt kaupu ostma, kui neil siit isegi 3 kuud ei ole võimalik krediiti saada sellepärast, et töösturid ei saa pikemaegseid vekslitkatteid oodata.

Selle tagajärjeks aga, kui meil isegi see vähene eksport, mis meil olemas, seisma jääb, tuleb meil väga raske seisukord majandusealal. Meie tööta olek tõuseb. Tuleb tegemist teha kahekordsete raskustega. Ühelt poolt vallutavad siis välismaail sisseveetavad kaubad meie siseturu ja võtavad meie tööstuseettevõtetelt igasuguse turu ära. Teisest küljest kitsendavad välisvõistlejad turgu välismaail, kuhu meie tooted muidu oleksid läinud, ja võtavad meilt seega viimased võistlusevõimalused.

Sellepärast on küsitav, kui Eesti pank saab rahuldada ainult kuni 3 kuuni ulatuvate ärivekslite alusel antavaid krediite, pikalaenu pank saab aga anda laene ainult 9 kuust kuni pikema aja peale, mis tuleb meil siis teha nende laenudega, mis üle kolme kuu ja kuni 9 kuuni võivad ulatuda, kui pikendamise võimalusi eriti põllumajanduse alal arvesse võtta. Eesti panga põhikirjas on öeldud, et põllumajanduslike laenude tähtaeg võib ulatuda 6 kuuni. Seal on sellega pikendamise võimalused ette nähtud.

Kuidas on aga lugu sellega, et põhikirja järgi tunnustatakse Eesti pangas vastuvõetavaks need vekslid, mis ärielistest tehingutest tõusnud vahakordade alustel seisavad: kas käib see nõudmine ka põllumajanduslike vekslite kohta? Kas aga meie põllumehed astuvad kellegiga niisugusesse vahakorda, et nad oma saadusi vekslite vastu müüvad? Kui meie selle operatsiooniliigi veel ellu kutsuksime, sünnitaks see kahtlemata meie põllumajanduses veel suuremaid raskusi, kui neid seni olnud. Sest meie põllumehed on seni müünud puhta raha eest. Sellejuures on saadud puhta rahaga otsekohe oma nõudeid rahuldada. Kui põllumehed hakkaksid vekslite vastu müüma ja siis neid vekslid realiseerima, oleks see meie põllumeeste vilumatuse kui ka nende operatsioonide kulukuse peale vaadates meie põllumajandusele ainult raskuseks

kõigi soodustuste asemel, mida meie põllumajandus vajaks.

Sellepärast ei saa meie pikalaenu panga põhikirja vastu võtta, ilma et meil näha oleks, kuidas meie selle tühja ruumi täidame, mis praegu tegelikult juba maksmapandud Eesti panga põhikirja ja maksmapandava pikalaenu panga põhikirja vahel tekkinud. Siin oleks huvitav kuulda rahaministri lähemaid selektusi, et need kahtlused kaoksid. Ilma selle küsimuse lahenduseeta ei tohi meie põhikirja vastu võtta tarvilikkude täiendusteta. Sest kui korraldus juba maksuma pandud, ei saa enam neid tühje kohti täita. Neisse tühjadesse kohtadesse variseks kokku suur osa meie rahvamajanduslike organitest, õieti valmistavatest elunditest, nagu seda on tööstuseettevõtted. Siis võib olla veereksid aga ühtlasi alla ka isegi väga paljud meie kommertsettevõtetest.

Teiselt poolt on aga meil raske öelda, misugust teed nende nähtuste kõrvaldamiseks soovitada tuleb. On arutatud küsimust, kas ei tuleks Eesti panga põhikirja muuta selles mõttes, et seal lubataks enam kui kolmekuulisi äriveksleid vastu võtta. Kui see võimalik oleks ja rahvasteliidu rahandusekomitee poolt sellele vastuseisu ei tuleks, siis oleks see kõige lihtsam tee. See lahendus aitaks meid igatahes kergemini üle kui see, et meie pikalaenu panga korralduses ette näeksime võimalusi—laene kolmest kuust kuni üheksa kuuni muret—seda.

Ometi on selge, et kui meil kord on vaja neid krediidiinõudeid rahuldada, peab pikalaenu panga põhikirja täiendamisele asutama. Ei ole mõeldav, et see küsimus lahendamata jääb. See tooks paratamata raskusi ühes. Kuid põhimõttelikke raskusi siin olla ei saa.

Siin on, nagu juba härra rahaminister toonitas, valitud niisugune komplitseeritud pangakuju, kus hüpotekaarpanga kõrval tegutseb tööstus-kaubanduslik krediidiasutus keskmise kestusega laenude korraldamiseks. Isiklikult olen mina seda küsimust täies ulatuses käsitanud juba siis, kui maapanga põhikirja arutati, ja öelnud, et meil niisuguste keeruliste aparaatide loomisel teatavate raskustega tuleb arvestada. Hüpotekaarlaenude tähtsus seisab selles, et seal saadakse pika aja peale kapitali paigutada odavate protsentidega. Inimestel, kellel sellekohased summad olemas, on tähtis, et hüpotekaarlustel tegutsevate pankade pantkirjad suure kindlustusega on. Kaotusi ei ole suuremas ulatuses karta, kui mitte just asjaajamine nii väga ebasoliidne ei ole, nagu Vene agraar-hüpotekaarpankade juures, kus Tuula panga paberid ja riigi põllupanga paberid väga alla läksid. See on väga

tähtis, et usaldus hüpotekaarasutuse vastu suur oleks. Sest muidu ei oleks kursihoidmine võimalik. Langeb aga paberite kurss, tuleb laenuvõtjatele niipalju protsente, et nad oma laenu produktiivset väärtust ei saa küllaldaselt ära kasutada suurte kohustuste katmiseks. Sellepärast peab hüpotekaar-laenuasutustes asjaajamine nii stabiilne ja nii ettevaatlik olema, et seal kõiksugused operatsioonid kõrvaldatakse, mis kuidagi kahjukartusega või riisikoga ühenduses on. Sellelt seisukohalt on omal ajal isegi meie mõisade krediidiseltsid melioratsiooni-laenude väljaandmise eraldanud oma harilikust tööst, ei ole melioratsiooni-laene isegi hüpotekaar-kindlustusel oma harilikkude operatsioonide hulka üles võtnud. Neid laene anti erikapitalidest, mis olid kogutud pikkade aastate jooksul selleks, et sealt võidi siis melioratsiooni-laene isegi hüpotekaar-kindlustuste vastu välja anda, ilma et kahjud, mis sealt võisid tōusta, mõjuksid üldisele hüpotekaarasutuse tulule. Opereeriti vabade tagavarade arvel, aga mitte üldiste hüpotekaarasutuste krediitide arvel.

Meie oleme nüüd tahes või tahtmata sunnitud olnud, nagu rahaminister täna rõhutas, ühendama hüpotekaar-laenuasutust keskmise pikkusega kommerts-laenuasutusega. Selge aga on, et see ühendus meie pikalaenu panga kui hüpotekaarpanga tervisele hästi ei mõju, sellest hoolimata, et asjaajamine äärmiselt ettevaatlik on. Kui aga meil lubatud on panga omal arvel väärtpaberite ostu-müügi operatsioone ette võtta, siis on ju loomulik, et isegi oma väärtpabereid välisurgudele mahutades ning neid väärtpabereid ostes ja müües võivad kahjud tekkida, mis panga tulude seisukohalt igakord väiksed ei ole. Seal võib siis kergesti juhtuda, et hüpotekaarpanga operatsioonide tulukus kannatab nende harilikkude panga operatsioonide all. Ei saa salata, et seda arvesse võttes meil siis kurss pikalaenu panga pantkirjadel võib kõikuda. See oleks aga laenuarvitajate seisukohalt halb. Sellepärast on ka soovida, et kui nüüd pank tegutsema hakkab, siis Vabariigi Valitsus, nagu põhikirjas on ette nähtud, oma juhtnõõrid annaks tõesti nii kindlal kujul ja nii selgesti, et nende juhtnõõride järgi operatsioone tehes riisiko võimalikult väikeseks jääks.

Kui aga juba nii kaugele on mindud, et meie hüpotekaarasutused lühemaajaliste krediitide teenistuses kommertspanga asutustega ühendatult tegutsevad, ei oleks põhimõtte-likku raskust siin veel sammu edasi minna. Et see nüüd ainult ajuti tohiks sündida, on selge. Nii võiks siin katsuda põhikirjas tarvilikku muudatust ette võtta, muidugi

mitte jäädavalt, vaid ainult ülemineku ajajärguks. Pikalaenu pangal peaks võimalik olema keskmisi laene korraldada, et kokkuvõttes ei tuleks. Seda ühelt poolt. Teiselt poolt aga, et meie tööstusele kaduma ei läheks siseturg ega ka välisurg.

Sellelt seisukohalt on tähtis pikalaenu panga korralduse alusel, nagu ta siin ette on nähtud, edasi tegutseda, kui lähemal ajal Eesti pank juba emissioonipanga põhikirja alusel täiesti uuendatud on ja emissioonipangana tegutsema hakkab. Siis on otsekohe tarvis Eesti panga portfell ära jagada, nagu see on ette nähtud valitsuse instruksioonis ja Eesti panga põhikirjas, kui ka praeguse pikalaenu panga põhikirjas.

Eesti panka peab jääma see osa Eesti panga praegustest laenudest, mis sula selles mõttes, et need laenu oleksid kindlustatud kolme-kuuliste ärivekslitega. See osa arvati $2\frac{1}{2}$ miljardi margani ulatuvat sel ajal, kui valitsus oma instruksioone Eesti pangale andis. Lige-mal vaatlusel selgub nüüd, et niisuguseid sula laene meil vist nii palju ei ole. Eesti pank saab selles liigis veel vaba õhku: ta võiks rohkem laene üle võtta, kui seal võtta on. Sest suur osa äriveksleid ulatub, nagu tähendasin, praegu üle kolme kuu. Neid kolme kuu peale alla suruda ei saa. Meil on üldse ärioperatsioonid nii vähe, et $2\frac{1}{2}$ -miljardilise piirini nende kogusumma vaevalt ulatub. Seniste laenude b liik, $1\frac{1}{2}$ miljardit, jääb Eesti panga kätte. Sinna võib Eesti pank ikkagi võtta just kindlaid laene, mille juures tal kahju karta ei ole. Emissioonipangana ei või ta riisikot oma peale võtta. Järelikult peavad sinna saama siis kõigepealt head kindlustused. Kui nüüd aga laenude a kategooria, 2 miljardit 767 miljonit marka, peab pikalaenu panga kätte tulema, siis on nende hulgas kahtlemata palju niisuguseid, mis ühenduses b laenudega, $1\frac{1}{2}$ miljardiga, mis Eesti panga kätte jäävad.

Kui nüüd tahetakse kindlustusi jagada, siis on loomulik, et Eesti pank võtab omale võimalikult head kindlustused. Pikalaenu pank ei saa teisi laene oma peale võtta, kui need, mis on täiesti hästi kindlustatud. Järelikult peab siis valitsuse garantii peale jääma see osa, mis kindlustatud ei ole. Neid laene, mis nüüd valitsuse garantiile üle võetakse, hakkab pikalaenu pank valitsuse arvel „valitsema“. Eesti pank „valitseb“ neid laene, mis b kategoorias tema kätte jäävad.

Nüüd oleks aga tarvis selgust, mis mõistetakse selle „valitsemise“ all? Kahtlemata kõigepealt seda, et siin enam uusi operatsioone ette ei saada võtta, vaid pikalaenu pank peab niisama kui Eesti pank neid asju selleks

ajama, et kapitali kätte saada. Järk-järgult tuleb neid likvideerima hakata.

Kui nõnda, siis on aga nüüd küsimine: kas saadakse neid laene nõnda likvideerida, et kapitale võib järk-järgult tagasi tõmmata, ilma et ettevõtted, millesse need kapitalid mahutatud, kokku variseksid? Üks osa meie suurtööstuse ettevõtetest on juba likvideerimisele määratud. On paratamata likvideerimisele läinud ja minemas sellepärast, et nad ei saa isegi oma protsente tasuda.

Ei ole õige, nagu oleks omal ajal kuritahtlikult või kuritegelikult neile ettevõtetele laenu antud. Meie oleme viimase seitsme aasta jooksul nõnda suurtest majanduslikkudest muutustest läbi käinud, et endised väärtused on kadunud. Isegi see laenukindlustus, mis enamalt täiesti küllaldane oli, on nüüd väheldane.

Kui aga nüüd neid laene ainult sedaviisi „valitsetakse“, et neid järk-järgult katsutakse likvideerida, siis ei ole mõeldav, et saadakse kapitale sealt kergesti välja võtta, ilma et need ettevõtted ise hävineksid.

On praegu niisuguseid tööstusettevõteteid, mis siseturgu varustavad näiteks põllutööriistadega. Neil on tähtis ala rahuldada. Nad saaksid ka teataval määral oma ülesandega toime. Nende tooted on viimasel ajal niivõrt paranenud, et nad võistelda võivad välismaade toodetega. Kuid siiski ei saa sarnased ettevõtted tegutseda sellepärast, et neil puudub talitusekapital. Nad ei saa näiteks kevadiseks hooajaks põllutööriistu valmistada, mida tarvis läheks just kevadel, sellepärast, et neil saaduste valmistamiseks ei ole talitusekapitali. Tartus varises kokku väga hästi funktsioneeriv ettevõtte sellepärast, et ta ei saanud hooajaks valmistada neid tooteid, mida ühekorraga hooaja algul nõuti, vaid pidi väiksel viisil töötama, ilma et ta oma organisatsiooni ja oma sisseseadet küllaldaselt sai kasutada. Tagajärjeks oli see, et ettevõtte purunes ja tuli ümber korraldada. Nõnda sama on aga lugu ka teiste ettevõtetelega, mis iseenesest elujõulised on, millel ka turg ei puudu, vaid mis siseturul võistlusevõimelised on, mis aga siiski ainult sel korral edasi saavad tegutseda, kui nad talitusekapitali juurde saavad. Neilt tuleb ainult kapitali tagasi tõmmata, siis on ette näha, et nad mitte ka ainult piiratud määral ei saa tegutseda, vaid on sunnitud ülepea oma tegevuse seisma panema.

Selle tagajärjeks on, et meie oma siseturu varustamist oma tööstuse abil peame vähendama. Sissevedu tõuseb meie väliskaubanduse bilansi kahjuks. Töötaolek tõuseb. Meie rahvamajanduslik maksuvõime väheneb.

Samuti ei ole mõeldav, et sarnased ettevõtted oma tarvitusekapitali nõudeid saaksid rahuldada erapankadelt laenu võttes, isegi sel korral mitte, kui üksikud ettevõtted kaitsetollide varju all saaksid kallimalt produtseerida ja püüaksid kõrgemat protsenti maksta. Hoiusummade liikumist võrreldes näeme, et viimase viie aasta jooksul hoiusummad meil kaunis stabiilsed on. Ainult viimasel aastal on hoiusummasid juurde tulnud. See on aga enesepettus kui arvame, et meie rahvas oma küllusest hoiutagavaru pankades on tõstnud. Ümberpöörduvalt, hoiusummad on tõusnud, sest et ettevõtlikkus on likvidatsiooni tagajärjel vähenenud. Inimesed on oma kapitali ettevõtetest tagasi tõmbanud ning hoiule viinud.

Kui meil tuleks neil ettevõtetele, mida edaspidi hakatakse valitsema, kas Vabariigi Valitsuse vastutusel, või Eesti panga b kateegooria all, krediidi nõudeid rahuldada, siis ei oleks meil praegustest tagavaradest isegi tarvilikku talitusekapitali jätkunud.

Pikalaenu panga põhikirja järgi ja nende seletuste järgi, mis rahaminister andnud, ei saaks siit anda uusi laene nende tegevuse suurendamiseks niisugustele ettevõtetele, mis valitsuse arvele ehk Eesti panga valitsemisele on võetud. See finantseerimise operatsioon, mida Eesti pank nüüd on jätkanud nende ettevõtete suhtes, mis iseenesest elujõulised on, mis aga oma organisatsiooni poolest küllalt ei olnud konsolideeritud, peaks katkema. Kõik need ettevõtted oleksid siis sunnitud võimalikult ruttu likvideeruma. Missugune väärtus jääks aga meil seejuures järele?

Meil on katsutud suuremate objektide likvidatsiooni ettevalmistusel huvitada välismaid, et näiteks meie suuremate vabrikute sisseseadeid ja hooneid väliskapital võiks oma kätte võtta ja ära kasutada. Kõik need keskmised ettevõtted, mis sarnasel korral nüüd — nagu siin ette nähtud — „valitsemisele“ tuleksid, ei esita mingisugust huvi väliskapitalile. Nende väärtus hävineks, kui meie neid likvidatsioonile kiires korras viiksime. See tähendaks suurt rahvamajanduslikku ja kogu rahva varanduse kaotust. (J. P i i s k a r, stp: P õ h i h e l i d k a o v a d!) ...Kust poolt see heli tuleb Teil? (O. G u s t a v s o n, stp: I k k a „p l a k s j a s o r r i“ m a a l t!) ... Plaks ja sorr! Oleks „plaks“ küll parem. Küll aga elu selle eest ise hoolitseb! — Vaadake, see rahvusliku varanduse kaotus ei avalda oma mõju mitte ainult ettevõtjate peale, vaid seda tuntakse varsti ka just töövõtjate keskel! Ja need, kes „plaksutavad“ (N a e r p a h e m a l p o o l.) — need ei tea ise, kelle arvel see sünnib. Need tunnevad ise pärast seda teist

otsa, mis malgal on, palju valusamini, kui need, kes seda ise otseteed tunda saavad. Sellepärast ei ole siin tegemist... (J. Piiskar, stp: Ei ole kohta, kus koodiga võiks vehelda!) ... Minul on „koot“ omalajal tarvitusel olnud koide vastu. Kui seda nüüd vaja tuleb, toon välja. (Vahel hüüe paremalt poolt: Naftaliini!)... Siin on tegemist küsimusega, mis puudutab õieti kogu meie rahvamajanduse huve, mitte välja arvatud isegi põllumajandus, sest sarnaste ettevõtete hulka, mis „valitsemisele“ kuuluvad, käib ka tähtis osa põllumajanduslike tööstuseettevõtete hulgast. Peale selle mõjub aga nende laenude „valitsemine“ ka otsekohe põllumajanduse laialistesse ringkondadesse. Sest hulk sarnaseid laene kuulub põllumajandusele.

Nõnda on meil siis siin tarvis pääseteed otsida, mis ei vii kokkuvarisemisele, teiselt poolt aga ka ei sunniks nüüd otsekohe uut organisatsiooni ellu kutsuma.

Selge on, et kui siin ei saada tarvilikku krediitkorraldust pikalaenu panga juures nende nõuete rahuldamiseks ette näha, siis peaks küll erirahaasutus ellu kutsutama nende ülesannete teostamiseks, mida Eesti pank seni on täitnud ja mida pikalaenu pank oma peale võtta ei saa. See oleks aga vist liiga raskepärane nüüd veel sarnast organisatsiooni täiendust ette võtta. Sellepärast on vist kõige kohasem, pikalaenu panga korraldust sedavõrt täiendada, et nende nõuete rahuldamine siiski võimalik oleks.

Kui meil aga sellejuures nüüd vabu kapitale ainult niipalju on oodata, kui pikalaenu pank võiks realiseerida oma võlakirju, siis on see, nagu rahaminister täendas, vähese reaalse väärtusega. Ei ole kerge neid võlakirju kuskile mahutada. (A. Oinas, stp: Ainult kahe viiendiku põhi- ja tagavarakapitali suuruses.) Meie ei saa nende summadega krediitnõudeid rahuldada.

Vaheaeg kl. 19.17 min. — kl. 19.35 min.

J. Tõnisson (rhv) (j ä t k a b k õ n e t): Olgu veel mõni sõna öeldud laenude kindlustamisest. Siin on ette nähtud hüpoteekarvanga nõuete kohaselt suur ettevaatus kindlustuste valikul. Kinnisvarade peale antakse laenu ainult kuni 50% hindamise väärtusest.

See on kahtlemata tähtis, et kinnisvarade väärtust üle ei hinnata. Selleks on kavatsatud maksma panna korraldus, et pikalaenu panga laenude kindlustuste hindamist toimetab eri-

line hindamiskomisjon ühe direktori juhatusel, kuna liikmed ühe aasta peale valitakse. Sellejuures on § 16. ette nähtud, et hindamiskulude katteks võetakse 1% kinnisvarade väärtusest. See ei ole iseenesest väga suur summa, kuid tuleb kahelda, kas selle kuluga välja saadakse. Nimelt on karta, et kinnisvarade hindamine võrdlemisi kalliks läheb, kui seda toimetatakse üheainsa komisjoni kaudu, kelle eesotsas peab panga direktor seisma, nii et see komisjon üle maa peab liikuma, kus hindamise tarvidus tekib. Eesti hüpoteegipank, kelle tegutsemine siin veel rohkem analoogiline on kui maapanga oma, on asja nii korraldanud, et üksikutes linnades ja keskkohades, kus kinnisvaru rohkem hindamisele tuleb, teatavad volinikud asjatundjatega hindamist toimetavad. Siis jäävad ära kõik sõidukulud ja ülearused päevarahad j.n.e. Sellejuures ei ole kõigi aastakümnete jooksul sarnasest korraldusest mingisuguseid kahje nähtud. Hindamisi on igalpool toimetatud väga ettevaatlikult isegi väga arvustuliku pilguga. Välismaalased on juba enne ilmasõda tunnistanud, et linnade hüpoteegi seltsi kindlustused väga heas korras on. Laenud on ettevaatlikult välja antud ja hindamisi väga ettevaatlikult toimetatud.

Sellepärast tuleks kahelda, kas pikalaenu panga riiklik iseloom tõesti nõuab, et just neid ebaproductiivseid kulusid siin tehakse. On ometi selge, et meie oludes väiksemate kinnisvarade hindamiskulud kahtlemata palju kõrgemaks lähevad kui 1% hinnatavate varanduste väärtusest. (Chr. Kaarna, töer. Koha peale sõita ei ole nõutav.) ... Kui hakataks kulude kokkuhoidmiseks nii nagu seljataga hindama, siis oleks see väga hädaohtlik. Kõik need kirjeldused, mis siin ette nähtud, on tähtsad ikka alles selles mõttes, et nende alusel asjatundjad mitte ainult silmapilkselt ei tea seisukohta võtta, vaid täielikult kalkuleeritakse, kas need andmed õiged on j.n.e. Igatahes peab asjatundja hinnatava objekti üle vaadanud olema, enne kui saadakse kirjeldusest kõrvaldada need subjektiivsed mõddud, mis igal omanikul ja ligemalseisval inimesel siin kaasa on tuua. Nii on õieti kahtlane, kas sarnane autonoomne hindamiskomisjon, nagu ta valitsuse eelnõus ette nähtud, tõesti tarvilik on. Komisjonis on teatavaid parandusi katsutud läbi viia. Komisjon ei ole nii suveräänne, et ta panganõukogu vastu võib oma seisukohta iga hinna eest kaitsta, vaid uuesti hindamine on ette nähtud. Võib ka arvata, teatud kokkulepe saadakse selle tagajärjel, et hindamiskomisjon iga aasta uuendatav on. Kuid see, mis ülearuseid kulusid toob, peaks kõrvaldatama.

Teiselt poolt on lugu nii, et kui tõesti hindamine korras on, siis vististi võimalik oleks üksikutel kordadel vähemalt enam kui 50% koormata kinnisvara hindamisväärtusest. Tegelikult on ju hindamisväärtus ikka alla turuväärtuse, omahinnast koguni kõnelemata. Kui see nõnda on, siis ei teeks mingisugust raskust, kui just kinnisvaru rohkem koormataks. Meil on mitmesuguste kindlustuste juures võimalik võrdlemisi rohkesti koormata vähem kindlaid ja stabiilseid väärtusi. Kui meil vekslite ja võlakohustuste kindlustuseks antud kaupade, materjali ja põllumajanduse inventari ja isegi vallasvara väärtust kuni 60% võib koormata, siis ei maksa selle vastu vaielda. Siin on juba vekslid ja lisakindlustused selle väärtuse kindlustamiseks teataval määral tähtsad. Kui aga siin kindlustuseks kuni 60% võetakse, siis võiks ka kinnisvarade koormamist kuni 60%-ni ette võtta, ilma et mingisugust riisikot karta oleks nii kaua, kui tagatiste andmine tõesti korralik on. See on tähtis just selle poolest, et kinnisvarade pantimisel võrdlemisi suurte kuludega tegemist on. Obligatsioonide väljaandmine ja kõigi teiste kulude kandmine sünnitab raskusi. Siin oleks kompensatsiooniks tarvilik, et kinnisvara kindlustusel teatavad laenusoodustused oleksid. Sellepärast arvan, et siin võidakse kergendusi ette võtta.

Sellejuures tuleb aga silmas pidada, et kui hüpotekaarlaene kas või liiga ettevaatlikult katsume kindlustada, hüpotekaar-laenuasutuse aga lühemaajalise laenuasutusega ühendame ja selle läbi hüpotekaar-laenuasutuse vastutuvõimet teataval määral nõrgendame, siis need püüded liiga üksteise vastu käivad, asi ei saaks ühes ega teises suunas areneda.

Olen siin teatavate küsimuste peale tähendanud, mis lähemat selgitust nõuavad. Lootuse järgi rahuldavad meid rahaministri edaspidised seletused. Loodan, et meie siin tarvilikul korral veel võiksime täiendusi ette võtta, mis enam mõeldavad ei ole siis, kui pikalaenu panga põhikiri on juba vastu võetud. Siin on meil tegemist tagajärgedega, millega peab arvestama ja mida kerget ei ole kõrvaldada siis, kui ei ole osatud neile õigel ajal vastu astuda.

R a h a m i n i s t e r L. S e p p: Väga austatud Riigikogu liikmed! Lugupeetud rkl. härra Tõnisson'i kõnet kokku võttes on seal kõneldud kahest küsimusest: arvatavatest puudustest juba vastuvõetud uue Eesti panga põhikirja alal ja uue esitatud pikalaenu panga põhikirja kava alal. Eesti panga põhikirja asjus — et seal ainult kolmekuulisi vekseid vastu võtta võib ja et need peavad olema äri-

lise tehingu tulemused, kusjuures ei saa kuskile mahutada 3—9-kuulise tähtajaga vekseid. Sealjuures puudutas härra Tõnisson Eesti panga põhikirja muutmise küsimust. Kuid Eesti panga põhikirja muutmise küsimus tuleb kõrvalda jätta, sest sellest oleks võinud siis rääkida, kui põhikirja vastu võtsime. Nüüd aga, kus see vastu võetud on kokkuleppel rahvasteliidu rahanduse komisjoniga, on tagant järele Eesti panga põhikirja muutmise väga raske, kui mitte täiesti võimata. Kuid minu arvates ei ole need puudused nii olulised, et neist üle ei saa. Öeldakse, et diskonteerida saab ainult 3-kuulise tähtajaga vekseid, ja et välismaa müüb pikematahtajaliste vekslite vastu, mille tõttu kodumaa ärid ei saa enam võistelda ning selle tõttu on sunnitud oma tegevust kokku tõmbama. Pean tähendama, et nende laenude jaoks, mis 3—9 kuuni ulatuvad, peaks jätkuma äridel oma tegevusekapitali, või jälle erapangad peaksid siin vastu tulema. Kui ütleme, et ettevõtetele oma tegevusekapitali vähe on, siis on tarvis neil seda otsekohe juurde nõutada, kas uute osanikkude juurdeõmbamise läbi, või jälle laenu näol uue pikalaenu panga kaudu. Pantides oma reaalarandusi võivad ettevõtted saada sealt tegevusekapitali pikaajalise laenu näol. Raskusi võib siin tulla ainult neile firmadele, kellel pikalaenu pangas ja teistes pankades kõik reaalarandused juba panditud on, kes peale selle oma lühikeseajalise krediidi Eesti pangas on ära tarvitanud. Ainult sarnastel ettevõtetel võib raskusi tulla 3—9-kuuliste vekslitega. Kuid ka neil firmadel, kellel need tähendatud krediidid kasutatud, on võimalik ühest või teisest erapangast veel laenu saada. (J. Tõnisson, rlv: Ainult tõusevad siis produkt-siooni-kulud.) Eriti kurta, et riik nende viimast operatsiooni ka finantseerida ei saa, ei ole põhjust. Kui riik finantseerib nende lühikeseajalisi operatsioone, kui ka nende pikaajalisi operatsioone, siis peaksid nad välja tulema. Riik ei ole kohustatud selleks, et tingimata viimane kui üks ettevõtte operatsioon riigi enda poolt finantseeritaks. Kui meie selle loogika järgi välja läheksime, siis peaksime üldse nõudma, et kõiki ärilisi tehinguid, mis üldse tehakse, peaks riigi poolt finantseeritama, sest riigi laenuprotsent on kõige odavam, kuna see erapankades kallim on. Kuid meie teame, et ikkagi võimalik ei ole kõiki ettevõtteid riigikassast finantseerida ja terve hulk ettevõtteid on sunnitud minema erapankadesse. Tähendab, see ebaõiglus on juba olemas. Mis aga teha saaks, oleks nimelt see, et meie teatava liigi laenude jaoks katsuksime kogu nõudmist rahuldada, et kõigi ette-

võtete teatava kategooria laenude nõudmised takistamata rahuldamisest leiaksid ja sellega ühe teatava liigi laenude jaoks normaalse rahaturu tingimused maksuma pandaks. Need oleksid pikalaenude liik, mida riik küll täiel määral veel rahuldada ei suuda, ja lühikeseajaliste laenude liik, mida kindlasti täiel määral rahuldada suudame. Sellega saame kõigepealt maksuma panna kindla protsendi lühikeseajaliste vekslite jaoks, mis oleks siis ka aluseks meie laenuprotsendi langemisele üldse. Kui meie saame seda maha suruda, siis läheb allapoole ka üldine laenuprotsent. Edasi katsume jõudumööda pikalaenu krediitide tarvidust samuti rahuldada. Selles suunas tarviduste rahuldamine võtaks loomulikult suurel määral vastava kategooria laene erapankadest ära, ja erapangad saavad nende laenude asemele vaba raha. Kui meie siis suudame lühikeseajaliste laenude protsenti natuke alla suruda ja enam-vähem rahuldada pikajaliste laenude tarvitajaid ja mõjuda, et ka seal protsent langeks, siis on see samm, millele erapangad järele peavad minema. Ja arvatavasti juba käesoleval talvel peavad erapangad tõsiselt mõtlema laenuprotsendi vähendamisele. Ja kui nii järk-järgult oleme sundinud laenuprotsenti alla minema, siis ei ole ka see probleem, mis härra Tõnisson tähendas, enam nii terav. Kui erapangas diskonteeritud 3—9-kuuliste vekslite protsent enam nii kõrge ei ole, siis ei ole raskusi üldse enam olemaski. Mis puutub küsimusesse, et vekslid võidakse diskonteerida, mis on ainult äritehingu tulemus, siis on see sellega põhjendatud, et ainult ärilise tehingu tulemuse vekslid on kõige kindlamad. Kui aga sarnane sõbra- või finantsveksel peaks Eesti panka juhtuma, mis 3 kuu pärast täpselt ära maksetakse, siis ükski kukk selle järele ei laulaks, ja keegi pangale etteheiteid ei teeks. Mitte selles pole Eesti panga põhikirja põhimõtteline raskus, missugune veksel on ärilise tehingu tulemus ja missugune mitte, vaid see on peatingimuseks põhikirja juures, et olgu vekslid sarnased, mis tähtjaks maksetakse.

Mis puutub põllumajanduslikkudesse vekslitesse, siis on täiesti selge, et need tihtipeale sõbraveksli iseloomu kannavad, kuid sisuliselt on need äriliste tehingute tulemused. Eesti panga põhikirjas ei ole öeldud, et vekslil peab 2 shiirõud olema, vaid on öeldud, et vekslil peab kahe vastutaja allkiri olema. Võime ette kujutada ühe põllupidaja ärilise tehingu tulemusena vekslit, näiteks on ta omale ostnud mõne põllutöömasina vekslit vastu, millele kaks teist põllumeest alla kirjutavad vastutajatena, et see veksel tähtpäeval tasutakse.

Ma pean ütlema, sarnaseid vekslid on Eesti pangas nii mõnedki, ja need on täiesti põhikirja järgi lubatavad.

Teisi vekslid või võlakohustusi on uue korra juures võimalik korraldada sedaviisi, et üle 3 kuu ulatuvaid pikaajalisi vekslid põllupidajad või käsitöölised võivad diskonteerida ühispankades, ja ühispank võib nende lühemaajaliste vekslite kindlustusel pikalaenu pangast laenu saada vastavaks tegevusekapitaliks. Selleks on olemas võimalused, ja uus põhikirja ei takista, vaid võimaldab seda soodsamalt, kui praegune Eesti panga põhikirja.

Mis puutub edasi pikalaenu panga põhikirja puudustesse, siis on kõigepealt tähendatud, et kahte liiki operatsioonid on segi paisatud. See on põhikirja puudus, selles andsin ma juba järele. Ei ole aga loogiline, kui meie seda puudust peaksime veel süvendama, kui peaksime ütlema, oleme teatava kompromissi teinud, oleme keskmise tähtajaga laene lubanud 9 kuust kuni 5 aastani, miks mitte hakata siis diskonteerima vekslid juba 3 kuust peale. Ma tähendasin juba, et 9 kuud on tähtaeg, kus kommerts-panga operatsioonid lõpevad. Kuni 9 kuuni saavad olemasolevad kommerts-pangad oma põhikirja kohaselt vastavat ülesannet täita, kuid uue pikalaenu panga põhikirja kokkuseadmisel oli teine põhimõte — täita seda kohta, mida ükski olemasolev kommerts-pank ega hüpoteegipank rahuldada ei saa oma põhikirja järgi. Maapank saab laenu anda 5 aastast peale, kommerts-pangad kuni 9 kuuni, kuna aga uus pikalaenu pank pidi just tulema, et seda tühja vahekohta rahuldada. Kui meie lühendaksime veel pikalaenu panga operatsioonide tähtaegu ja lubaksime temal ka 3-kuulisi vekslid diskonteerida, siis muutuks ta paratamata lihtsaks kommerts-pangaks ja ta hakkaks teiste kommerts- ja ühispankadega võistlema. Minu arvates see tema ülesanne küll ei ole. Samuti ei ole tema ülesanne, nagu siin juba tähendati, võistelda teiste hüpoteegipankadega. Muidugi, põhikirjas on võimata nii redigeerida, et otse põhikirja järgi pank ei saaks neile aladele tungida, kus teised, maapank või hüpoteegipangad, tegutsevad. Oli kavatsus selles asjas sisse võtta vastav keelav märkus, kuid tuli loobuda sellest, kuna üksikutel kordadel ikkagi väljavõtteid teha tuleb. Üldise reeglina tuleb aga võtta, et uus pikalaenu pank ei tohi anda neile aladele pikaajalisi laene, kts võivad seda anda kas hüpoteegi- või maapank.

Teine etteheide, mis härra Tõnisson tegi, oli b liiki kuuluvate teatud laenude asjus. Nähtavasti ei ole lugupeetud Riigikogu liikmetel valitsuse instruksioon teada. Valitsus andis instruksiooni Eesti pangale, et see

olemasolevad laenud ära jagaks kolme liiki: a liik — pikaajalised laenud, mis kuuluvad üleandmisele pikalaenu pangale, b liik — laenud, mille kindlustused uue Eesti panga põhikirja nõudmistele ei vasta, mis võivad ajutiselt Eesti panka jääda, kuni nende likvideerimiseni, ja c liik — laenud, mis vastavad panga uue põhikirja nõuetele. Öeldakse, et b liigi laenude juurde, mis võivad Eesti panka jääda valitsuse garantiil, kõik kindlustused jääksid, ja a liiki laenud pikalaenu panka üle antakse ilma kindlustusteta. Pikalaenu panga põhikiri ütleb ümberpöörduvalt, nimelt nõuab seda, et ühes nende laenudega kõik kindlustused tingimata üle anda tulevad. Kuna pikalaenu pank riigi pank on, on loomulik, et valitsus neid kindlustusi seal hoiab, seni kui ka b liigi laenud tasutud on.

Teine etteheide on see, et laenude likvideerimisel tuleb kokkuvarisemine. Mis tähendab likvideerimine. Niisugust laenu üldse ei ole, mida ei likvideerita. Tahetakse muidugi niisugust laenu saada, mida üldse ei likvideerita, mida üldse tagasi maksta ei oleks vaja. Kuid iga laen tuleb tasuda, kas pikema või lühema aja jooksul. Valitsus ei näe ette, et need laenud peaksid likvideerimisele tulema kolme päeva või kolme kuu pärast, vaid selles järjekorras, nagu teisedki laenud, vastavalt oma iseloomule. Täheleb, siin ei ole raskusi.

Öeldakse veel, et see ettevõtte, millel küllalt kindlustusi ei ole, ei saa uusi laene. Sarnasel korral on ka uusi laene neile raske anda, kes oma vanade laenude eest küllaldaselt kindlustusi ei suuda anda. Kuidas võime siis neile kergesti uusi laene anda? Kuid lõppudelõpuks ei ole see siiski võimatu: kui ta uusi vastuvõetavaid kindlustusi toob, siis ei keeldu temale keegi tarviduse korral uute kindlustuste vastu laene andmast, olgugi et see raske on. Nii et ka siin on pääsetee olemas.

Mis puutub sellesse, et keskmise tähtsajaga laenuoperatsioonid liiga piiratud on, et neid võib teha ainult kahe viiendiku põhikapitali suuruses, siis ei ole see väide täpne. Võlakirju saab uus pikalaenu pank õige piiratud arvul välja anda $\frac{2}{5}$ põhikapitalist, see on praegu 200 miljonit. Aga see ei ole niisugune summa, mis meie emissiooni peale võiks halvasti mõjuda, rääkimata sellest, et võlakirjadel ei ole seaduslikku kurssi, need on väärt-paberid, mille vastuvõtmine sunduslik ei ole. Kuid vastavaid laene on pangal võimalik anda suuremas ulatuses, ja nimelt nii palju, kui palju ta Eesti pangast ületulnud laene enne võlakirjade tähtaegu tagasi saab. Raske on öelda, kuipalju neid just enne tähtaega tagasi tuleb, aga kindel on, et terve rida laene kiiremlt sisse tuleb.

Lõpuks oli etteheide, et uues pikalaenu pangas on ette nähtud ainult üks hindamiskomisjon, kes peab siis igale poole välja sõitma, ja et see muutuks bürokraatlikuks, ta toimingud lähevad kalliks j.n.e. Seda nõuet aga põhikirjas ei ole, et komisjon ise peab välja sõitma. Kui ma ei eksi, siis § 68. ütleb, et komisjon võib hindamist asjatundjate kaudu toimetada. Komisjon annab asjatundjale juhtnöörid, see teeb teatud andmed kindlaks kohapeal, ja siis nende andmete põhjal komisjon teeb lõpliku hindamise. Aga tarvilik on, et ainult üks hindamiskomisjon oleks, et mitte ühes maakonnas ühede hindamiste järgi laenu ei antaks ja teises teiste hindamiste järgi, vaid et hindamised ühtlased oleksid.

Ja lõpuetteheite, et laene antakse ainult kuni 50% kinnisvara väärtusest, selle etteheite tõrjuksin ma ka tagasi ja juhiks in tähelepanu sellele, et kinnisvarade hulgas on vabrikud ja tehased, mille väärtus väga kõikumine on. Täna võib vabriku väärtus väga suur olla, kui ta töötab, aga kui ta seisma jääb, siis võib olla ei ole tema väärtus enam 50%-gi. Seda protsenti suurendada meie küll ei saaks. Maapank, mis annab laenu ainult põllumajandusliikude üksuste vastu, mille väärtus ei kõigu, võib anda laene ainult kuni 60% kinnisvara väärtusest. Loomulik, et tööstuseasutustele, mille väärtus palju kõikumine, peaks palju tagasihoidlikumalt laene andma, ja siin oleks maksimum 50%.

J. Loosalu (as): Austatud rahvasaadikud! Kui hakatakse rahaasju arutama, võetakse võrdlemisi elav toon. Rahvaesindus on pika aja jooksul kaunis põhjalikult püüdnud arutada nii välislaenu küsimust, kui ka välislaenu kasutamist, nii öelda „jagamist“. See näitab, et meil rahaasjad võivad huvitada kõiki ringkondi. Huvituse põhjus on väga arusaadav. Meil on minevikus väga palju otsekohe poliitikat tehtud riigi raha kasutamise alal ja see on meie kodanikud teinud õrnaks. Teame, et vabariigi alguses mõne aasta kestel oli välja töötatud süsteem, kuidas riigi raha teatavate ringkondade teenistusse kanti. Süsteem andis õige tubliski tagajärgi, tagajärgi selles mõttes, et riigi raha läks teatavate ringkondade kasutada ja imelikul viisil neist ringkondadest tagasi ei tule. On tekkinud nõndanimetatud „külmanud laenud“. Raha riigist välja ei ole saanud... (O. Gustavson, stp: Oo, ja h, on välja rännanud.) Ka see on võimalik. Väärtmärke, raha ei ole keegi hävitanud, see on läinud kuskile, kuid riik ei saa seda tagasi. Niisugune süsteem on tõsisest karjust tekitanud ja nii võetakse riigi rahasummade paigutamist väga suurte eelarvamistega. Nii-

suguses süsteemis ei saa väga järsku suuri muutusi tuua. Kui tõmbame raha tagasi, jäävad tööstused seisma, töösturid ähvardavad: kui raha tagasi tõmbate, jääb vabrik seisma, töölisel tulevad välja ja ütlevad, et „teeme hässu“. Ja nõnda on suurärid, suurtööstus loonud seisukorra, kus nad valitsusele lähedal seisavad. Põllupidajatega võrreldes on linna ringkonnad võinud riigi rahast palju suuremat osa saada.

Tahtsin eeskätt ühe erilise asjaolu peale tähelepanu juhtida. Ma ei taha pikemalt puudutada üksikuid panga tehnilisi küsimusi, vaid nimelt on nende läbirääkimise ajal, niihästi komisjonis, kui ka ajakirjanduses ja Riigikogus, hakanud selguma ikka üks iseäralik tendents ja nimelt, et kui põllumajanduse kasuks hakati pikalaenu panga ja ka välislaenu suhtes üldse rääkima, sattusid mitmed ringkonnad ärevusse.

Asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühma nimel oli minul au juba varemalt komisjonis märkida seda joont. Sel puhul tuli ka tähendada, et ei peaks segamini ajama nõndanimetatud kommerts- ja hüpoteegipanga põhimõtteid. Selle vastu rääkimine ei ole tänini aga mõjunud, ja ma ei tahaks neid täna meelde tuletamata jätta. Kui sellekohaste mõtteavaldustega komisjonis esineti, lükati need põhimõttelikult tagasi. Ma ei tahaks praegu öelda, et kui asunikud, riigirentnikud või talupidajad tahavad laenu saada, et siis ei ole tarvis vahet teha hüpoteegi- ja kommertspanga vahel. Meie ei lähe kunagi sellest välja, et on tarvis igal ajal igale ringkonnale vastu tulla, vaid peame vastu tulema seal kohal, kus see kõige enam tarvilik. Sellegi peale vaatamata on komisjonis läbi läinud segasüsteem. Ja kui on võetud segasüsteem, nimelt kommerts- ja hüpoteegipanga vaheline vorm, siis ei ole põhjust öelda, et põllupidajad tahaksid täiel määral osa võtta ja osa saada selle pikalaenu panga summade kasutamisest. On tegemist niisuguse olukorraga, et ühest küljest tahetakse selle pangaga võimaldada kaubakrediite, tähendab kaupade ja pantide kindlustamisel, mida meie ei saa võrreldes põllumajandusega pidada kuigi kindlaks. Ometi sellele kindlustusele tahetakse anda laene. Aga kui komisjonis võeti arutusele, et asunikudele ja riigirentnikkudele oleks vaja sellest pangast laene anda, siis oldi selle vastu. Seda ei saa kuidagi õigeks pidada. Üldse oli kaalumise all, kas pikalaenu panka üldse vaja või mitte. Igatahes juhiti tähelepanu kartu- sele, et tekib kahe olemasoleva panga kõrvale veel hüpoteekarpank, kuid segakujuiline. Peab ütleva, et meil on olemas sel alal üks võrdlemisi puhtakujuiline pank ja see on maapank.

Aga maapanga suhtes on niisugune olukord tekkinud, et pikalaenu pank võtab maapanga eest kõik need välislaenust saadavad summad oma kätte, ja pikalaenu panga põhikirja väljatöötamisel ei ole arvesse võetud asjaolu, et need 200 miljonit, mis pikalaenu pangal saadud välislaenust, jagatakse maapangaga. Selle läbi paistab silma tendents, et maapidajatele ei taheta võimaldada sellest osa saada.

Seisukord kujuneb edaspidi päris segaseks, millega üks pank algab ja teine lõpetab. Igasugused segadused ja vormilised puudused hakkavad nende pankade vahel raskendama ja sellepärast ei saa praegu öelda, missuguseks olukord edaspidi võiks kujuneda. Nende vahekorra kohta võiks tähendada, et maapank on tänini olnud ainukeseks pangaks, kust põllumajanduslikke laene enam-vähem korralikumalt antakse. Nüüd aga pikalaenu panga loomisega tekib niisugune olukord, et need pangad hakkavad võistleva isekeskis. Ja nii tekib paratamatu paralleel. Pikalaenu pangapõhikirjaga piiratakse maapanga tegevust. Siin võivad tulla esile ebasoovitavad nähted. Näiteks võivad hakata kuskil asutama talumehed piimatalitust ja saavad selleks laenu pikalaenu pangast, kuna naabruses olev küla samaks otstarbeks maapanga käsutuses olevatest summadest krediiti saab. See on üks nõrk külj sellest.

Edasi, pikalaenu pank võib anda laenu 50% kinnisvara väärtusest, kuna maapank võib anda 40%. Sellega on maapank asetatud raskemasse seisukorda, kuna on teada, et maapanga pante peetakse kindlamaks, kui tööstuslikke ettevõtteid, sest tööstus oleneb turu konjunktuurist.

Siis on veel erisoodustus: pikalaenu pangale lähevad suured summad Eesti pangast, näiteks 3 miljardi marga väärtuses endisi võlgu ja välislaenust uus summa. Peale selle on tal õigus välja anda pantkirju kuni kümnekordse väliskapitali ulatuses. Seda võimalust maapangal ei ole. Viimane suletakse kitsastesse raamidesse, kusjuures tal tuleb tegutseda ainult riigilt seni saadud summadega. Näib, et siin tekivad raskused. Ma ei räägi, et pikalaenu panga tegevust eitada, vaid siin nähtavasti kujuneb pikalaenu panga iseloom niisuguseks, et selle kaudu võetakse riiklikud summad ja juhitakse maapanga eest ära, kust siis õigus saada laene suurärimeestel ja tööstuseomanikkudel.

Välislaenu kasutamise küsimuste arutamisel on selgunud iseäralik kahtlus ja teatud mõõdul põllumajanduse alahindamine. Kui põllutööstusminister esitas kevadel teatud kavad, ja kui see kava, kuidas ja kuipalju sooviks põllutööstusminister öieti põllumajan-

dusele välislaenust osa ja kuidas seda kasutada, teatavaks tehti, siis tekkis ajakirjanduses päris korralik torm. Nüüd öeldi, kui kavad olemas, et see on asjatu ettetükkimine, see on enneaegne kavade väljatoomine. Kui see muud ka ei peaks märkima, siis vähemalt meeolelu neis ringkondades, kus püütakse põllumajandust tagaplaanile suruda. (L. Johanson, stp: Teie oma valitsus, mis seal rääkida.)

Edasi tuleks selle juures meelde tuletada, kuidas ajakirjanduses ja teatud ringkondades on käima pandud süstemaatiline pealetungimine ja põllumajanduse mahategemine. Teame, kuidas üks valeprofessor kõiksuguseid põllumajanduse kohta mahategevaid artikleid ühes ajalehes on kirjutanud. (O. Gustavson, stp: Kes see valeprofessor on?) „Simpleton“ — nõnda öeldakse Eesti keeles. Selle juures minnakse aga tööolude võõriti selgitamisele raamatupidamise põllumajanduse vähese tasuvuse asjus. Vähese tasuvuse põhimõtet ei saa üldistada. Nimelt on kõigi poolt tunnustatud, et põllumajanduses on harusid, mis võivad kanda rohkem protsenti kui seda põllumajandus tervikuna annab. Võtame näited: meie põllupidaja tarvitab nüüdsel ajal uute hoonete ehitamiseks teatud määral kapitali. On kellelgi mingi ehitus pooleli ja tal puudub selle lõpuleviimiseks 25 — 50.000, kuid ehitusesse on tal juba 100 või paarsadatuhat paigutatud, siis on arusaadav et ta peab kas või kõrgema protsendiga laenu võtma ja selle ka tasuma. Ja sarnane laen tasub end. Peab igatahes laenusäämise võimalus olema, aga mitte seda soovi mõnitama.

Kunstväetised tasuvad end õnnelikul juhtumisel väga hästi. Muidugi on sel puhul jällegi summasid tarvis. Jääb mõnesugune summa puudu ja on tarvis juurde. Sel juhtumisel peab põllumajandus tarvitama välislaenu ja on valmis maksma kõrgemat protsenti.

Öeldakse, et põllumajandus ei suuda kasutada seda pikaajalist laenu, mille protsent 8 või 9 tuleb. Aga mis on see siis linnatöösturite mure, kui põllumehed siiski valmis oleksid ja tahaksid seda laenu võtta? Ärge unustage ometi seda, et ühispankades peavad põllumehed maksma praegu ikkagi 13%. Põllumajanduse mahategemine teatavate ringkondade poolt on ainult meeolelu tegemine ja vana süsteemi jätkamise püüdmine.

Üldiselt on selle panga organiseerimise ja kavatsuste juures tekkinud niisugune mulje, et seal põllumajandus teisele plaanile püütakse jätta, aga sellejuures väga kõlavalt ja väga ohtralt opereeritakse põllumajanduse niime-

tamisega. (A. Jõeäär, stp: Miks ei tee teie rühm sellest vastavaid järeldusi?) Ega siin sellega ei parandata asja, kui ainult vastu hääletatakse. Teinekord on tarvis parandusi teha ja ka poolt hääletada. (Hulgalised vahelhüüded.) Ma ütlen teile, härrad sotsialistid, kui põllumajanduslikust laenust rääkida, siis on ikka teatav osa rahvasaadikutest ärritatud. (L. Johanson, stp: See on ju väga tähtis küsimus! — A. Jõeäär, stp: Teie räägite kõiksugu kenu sõnu seal, aga ei ütle, mis valitsus selle külmanud laenuga peab tegema.)

Enamuse seisukord on niisugune, et kui põllumajandusele katsutakse laenu nõutada, siis tekib teatud meeolelu selle vastu ja püütakse, et raha maale ei läheks, vaid kindlasti linna ringkondadesse peaks jääma. Maa orientatsioon — seda silti tarvitavad väga mitmed ringkonnad....(O. Gustavson, stp: Kellel see silt õige peaks olema?)...aga nad selle järgi ei katsugi käia.

Kui mina rahaasjanduse komisjonis ettepaneku tegin, et asunikkuudele ja riigirentnikkuudele ka võimalus antaks sellest laenust osa saada, siis olid härrad sotsialistid ka komisjonis selle vastu. (O. Gustavson, stp: Meie ei saa sellest „Pat ja Patashoni pangast“ aru — maksame 8% ja välja anname 4%-iga! — L. Johanson, stp: Härrad põllumehed olid ka vastu.) Ega mina seda ei salga — nemad tegid seda ka. (O. Gustavson, stp: Kauaks siis sellest pangast jätkub.) Kui käesoleva põhikirja arutamisel on selgunud mitmesugused puudused, siis ei saa ikkagi ainult sellelt seisukohalt välja minna, et alati kõike eitada, vaid tuleb puudusi parandada. Kui asunikkuude, riigirentnikkuude ja väikepõllupidajate koonduse esindaja seda tendentsi märkides tahaksin siin ka veel lisada, et siin tuleb tegutseda eesmärgi kohaselt, eeldusega, et need parandused ka rahvaesinduse poolt vastu võetakse. Lõputagajärgede tegemine peab ikkagi jäetama otsustada käesoleva seaduseelnõu vastuvõtmise lõpule. Kuid meil ei ole ka selle vastu midagi, kui seaduseelnõu esimesel lugemisel puudustele näidatakse, mis peaksid ka selleni välja viima, et põhikirja veel põhjalikult kaaluda. Igal juhul on tähtis, et küsimus kaalutaks nüüd põhjalikult, ja põhjalikku kaalumist tahame veel eriti sellepärast pooldada, et võimalik on selle aja jooksul rahvaesindusel selgele arusaamisele jõuda, kuidas peaks see pank suhtuma ka põllumajanduslikkudesse

laenudesse. (T. Kalbus, t6er: Kas on ettepanek — komisjoni anda?) Ei ole mingisugust ettepanekut praegu. Meie tegutseme selle eeldusega, et saab parandusettepanekuid teha II ja III lugemisel, ja järeldused teeme juba III lugemise lõpul.

A. Oinas (stp): Lugupeetud rahva-saadikud! Mina omalt poolt teen ainult paar lühikest märkust käesoleva eelnõu kohta.

Raske on pikalaenu panga põhikirja arvustada ja panga kohta ennustusi teha selle tõttu, et siin on tegemist hoopis eriseloomuga ja väga kirju asutusega. Nagu rkl. Hasselblatt öieti tähendas, on sel asutusel neli nägu. Ma võtaksin lühidalt kokku need: 1) ta annab hüpoteekarlaene kinnisvarade pantimisel, 2) annab laene mitmesuguste teiste kindlustuste vastu, 3) annab laene ühistegeliste rahaasutuste võlakohustuste vastu ja 4) valitseb Vabariigi Valitsuse arvel Eesti pangalt saadud „külmanud laene“. Panga tegevus on seega väga laialdane ja kirju. Kuna põhikiri ei näe ette üksikasju kõigil pangategevuse aladel, siis oleneb väga palju sellest, kuidas panga tegevust suunatakse, kuidas panka juhatakse. Ta võib peatselt rappa minna, aga tast võib ka elujõuline asutus tulla, kui suudetakse panga juhtimisel õiget tegevuse sihtjoont tabada. Ei leidu ka välisriikides palju näiteid sarnase panga kohta, mida võiks eeskujuks võtta ja mille kogemuste varal võiks käesolevat põhikirja arvustada. Härra rahaminister väitis, et analoogilisi panku olevat Belgias ja ka Poolamaal, ning Kreekas üks, kuid raske oleks veel teisi näiteid tuua. Siin on tegemist omapärase, kirju iseloomuga rahaasutusega, mille tõttu ka arvustajatel käest sõjariistad langevad ja nad teatavas mõttes seisavad kui sfinksi ees.

Panga põhikirjas on ette nähtud, et pikalaenu pank võtab üle Eesti panga „külmanud laenu“, milliseid on ümmarguselt 2.700.000.000 marga ulatuses, kuid kahjuks ei ole selgust selle kohta, kui palju neist laenudest läheb panga enese arvele, kui palju jääb panga valitsemisele valitsuse arvele. Panga põhikirjas ei ole ette nähtud, ja ka rahaminister ei teadnud kindlat vastust anda, mis saab neist laenudest ja kuidas valitsetakse neid, missuguseid pank oma arvele üle ei võta, mis jäävad panga valitsemisele valitsuse arvel. See on üks tähtsamatest puudustest uue panga põhikirjal, et ta tähendatud laenude asjas mingit kindlat juhtnööri ei anna, vaid asja lihtsalt Vabariigi Valitsuse korraldada jätab.

Kui arvesse võtta, et uus pank parandab 2 miljardi 700 miljoni marga eest „külmanud

laene“, millised on suuremalt osalt tööstuslikud laenud, siis võib öelda, et uus pank on sisulikult tööstuse krediteerimise pank. Kuid oma põhikirja ja ressursside järgi ei saa ta seda aga olla, ta ei suuda tööstusse uusi summasid kuigi suurel määral mahutada. Nagu teada on tööstusel Eesti pangas suurel määral kinnisvara juba panditud, mille tõttu ei ole tööstusel enam võimalik uuel pangalt kinnisvara pantimisel suuremaid summasid raha saada. Teised tööstuse finantseerimise võimalused on aga tegelikult võrdlemisi kitsad. Mina ei eita põllumajanduse krediteerimise tarvidust, kuid meie riik ei ela üksi põllumajandusest, vaid ka tööstusest. Võlakirju välja lasta võib uus pank, mille taga seisavad laenu mitmesugustel kindlustustel, ainult $\frac{2}{5}$ ulatuses põhi- ja tagavarakapitalide kogusummast, seega esialgu ainult 200.000.000 mk. ulatuses. Siis võib laene anda ka kassasummade arvel, mis saadud laenudest sissetulevatest summadest. Et need summad võiksid suured olla, seda ei ole ette näha. On ju teada, mis sorti Eesti panga „külmanud laenu“ on. Uus pank on siis öieti pangaks, mille ülesanne on Eesti pangalt saadud tööstuse „külmanud laene“ pikaajaliselt likvideerida. (V a h e l h ü e p a h e m a l t p o o l t.)

Minu arusaamise järgi on peale selle viga tehtud sellega, et on ette nähtud, et panga põhikapitalist läheb 200 miljonit maapanga pantkirjade ostmiseks. Nimelt tuleb põhikirja järgi 2 miljonit krooni mahutada riigi poolt kindlustatud väärtpaberitesse. Niisuguseid väärtpabereid aga peale maapanga pantkirjade teisi meil praegu ei ole. Sellel asjaolul on see halb külg, et maapanga pantkirjade pealt maksab maapank ainult 6% aastas. Välislaenu summade pealt aga maksab pikalaenu pank ja riik $8\frac{1}{2}$ %. Seega tekib siin teatud puudujääk juhul, kui maapanga pantlehti nominaal kursiga ostetakse, mille katmiseks uuel pangal vähe ressursse on. Pank maksab seega rohkem ühe osa oma käes oleva raha eest, kui ta ise teenib. (Rahaminister L. Sepp: Ta maksab võlakirjade pealt, aga maapanga pantkirjad ostab ta kapitalist, mille pealt protsente ei maksa.) Selle kapitali võib ta aga ju teistesse operatsioonidesse mahutada, kust ta saaks kõrgemaid protsente. Sellest see jutt on.

Täna kuulsin siit kateedril kaebust, et uue panga puudus olevat see, et ta olevat jätnud tähele panemata põllumajanduse huvid. Minu arvamise järgi on see etteheide liialdatud. Panga põhikirja on parandatud rahaasjanduse komisjonis just selles mõttes, et on

esimesele kohale seatud põllumajandus. Mina isiklikult vaidlesin selle vastu, mitte sellepärast, et põllumajandust ei tuleks krediidiga varustada, vaid mina leian, et uus pank, kes pärandab ligemale kaks ja pool miljardit tööstuse laene, et see pank ei suuda rahuldada kahte-kolme ülesannet korraga, krediteerida küllaldaselt meie tööstust, laevandust ja põllumajandust korraga. Igal erialal peavad tegutsema vastavad pangad. Meil on aga tahtud ühte panka mitu ülesannet kokku kuhjata. Oleneb kõik sellest, kuidas panka juhitakse. Juhitakse teda peajaslikult põllumajanduse poole, siis jääb meie tööstuse krediteerimine tagaplaanile ja vastuoksa. Pank on tehtud sellega vastukäivate huvide võitluse tallermaaks.

Niisuguse segaiseloomuga pank on sellepoolest halb, et ükski ringkond ei ole tema peale kindel, ei ole temaga rahul. Teie näete, et põllumajanduse esindajad asunikkude kujul ei ole panga põhikirjaga rahul, sest nad ei ole kindlad selles, kuipalju nad sellest pangast raha saavad. Ma ei hakka pikemalt peatuma selle juures, et niisugune segaiseloomuga hädapank on mängukann valitsuse käes.

Iga majanduseala jaoks peaks tegutsema vastav pankade võrk. Siin on aga kõik segi paisatud, on loodud kõikisugu võimalused. Kui uut panka osavalt juhitakse, võib ta, nagu tähendasin, elujõuliseks saada. Kuid võimalik, et pank peatselt kraavi läheb ja tuleb kolmas pank asutada, kes omakord seda panka päästab, nagu praegu Eesti panka „päästetakse“.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui käesolevat põhikirja lugeda, siis tuleb mulle meelde kaks põhikirja, missugused Riigikogu on andnud, nimelt turbatööstuse ja põlevkivitööstuse põhikirjad. Kui nende asutuste esimesed põhikirjad anti, oli ka lahendada küsimus ja määrata, millest nende asutuste põhikapital kokku saadakse. Neis põhikirjades oli öeldud, et selleks on antud riigi eelarve korras summasid nii- ja niipalju, kuid lõpuks oli öeldud, et ka need varandused arvatakse põhikapitali juurde, mis Vene ajast nende asutuste kätte jäänud. Kui need asutused olid paar aastat oma põhikirja alusel elanud, siis selgus, et nad kuidagi ei saanud selgeks, kui suur nende põhikapital on, sest neil oli tegemist teiste asutustega, kes ütlesid, et teil ei ole niipalju meilt summasid saada, vaid palju vähem j. n. e. Kui võtame käesoleva põhikirja § 1. teise lõike, kus on öeldud: „Pikalaenu pangale antakse üle käesolevas põhikirjas ettenähtud alustel Vabariigi Va-

litsusele Eesti panga põhikirja § 82. põhjal üleantavad pikaajalised laenud ja nõudmised.“ — siis peaksime küsima, mis üleantav kraam see on. Me saame sellele küsimusele teatud vastuse Riigi Teatajas avaldatud valitsuse määrusest. Vabariigi Valitsuse poolt on nimelt 16. juunil 1927. a. antud instruksioon Eesti pangale, millest leiame, kuidas Eesti pank peab liigitama oma käes olevaid aktiivaid selleks, et täita rahvasteliidu poolt antud ettekirjutusi Eesti panga tuleviku suhtes. Selle instruksiooni p. 1. lit. A osas leiame need varandused, mis minu arvamise järgi peaksid käesoleva põhikirja § 1. teise lõike korras pikalaenu pangale valitseda antama. Aga ma küsin teilt, lugupeetud Riigikogu liikmed, kas leidub teie seas üks, kes teab, mis varandused need on? Kes teab, mis on selles instruksioonis tähendatud Mk. 2.767.000.000 kindlustused? Kas leidub üks teie hulgast, kes seda teab? (Rahaminister L. Sepp: Teie ise, härra Virma.) Kahjuks pean ütleva, et ka mina seda ei tea. (Rahaminister L. Sepp: Väga kurb.) Ma tean natuke ja peaksin seda teadma, aga täna ma seda ei tea. (J. Holberg, põl: Täna ei tea, aga homme teate.) Homme võib olla ehk tean. Selle instruksiooni teisest osast, B osast, loete teie, et tuleb Eesti panga aktiivast eraldada veel poolteist miljardit. See on niisugune aktiiva osa, mis Eesti panga juurde mõneks aastaks edasi jääb, — kas üheks, nagu Eesti panga põhikirja § 82 ütleb, või kaheks kolmeks aastaks, nagu seda aega pärast on pikendatud. Seesama instruksioon ütleb, et ülevalnimetatud panga aktiivate jaotamine kolme liiki tuleb teostada panga nõuandja heakskiitmisel. Küsin teilt, lugupeetud Riigikogu liikmed, kas on Eesti panga nõuandjal huvi esimesele liigile muretsema neid kindlustusi, mis sellesse liiki kuuluvatel laenudel riigi huvides peaksid olema. (Vahelhüüe.) Võib olla, et seisukord ei halvene. Aga mulle tundub, et praegu ei ole selles asjas selgust, missuguses ulatuses liik a kindlustatakse võrreldes b-ga. Võib olla, et b-le antakse täielik kindlustus a liigi arvel. Oletame, et Eesti pangas on antud kellelegi teatud summa laenu, mille võib eraldada kõike 3 liiki. Üks a liiki, teine — b, kolmas c liiki. Liik c jääb emissioonipanga juurde edasi, b jääb 3 aasta peale emissioonipanga juurde edasi ja a tuleb pikalaenu panga juurde. Kuidas jaotatakse selle äri või isiku võla kindlustused? Missugused jäävad a, ja missugused b juurde? C kohta on mul selgus, seal on kindlustused, mis on Eesti panga põhikirjas ette nähtud. Ja kui see liigitus nii on, siis tuleb mul küsimus keelele, kui võtame käesoleva põhikirja § 39., mis ütleb,

et pank ei anna kindlustusi välja enne, kui võlg täies ulatuses on tasutud — missugune pank? Siin on loomulikult mõeldud pikalaenu panka. Aga kui a liigi laenude kindlustused on pikalaenu panga juures ja b liigi osa on Eesti panga juures, siis pean küsima — missugune pank ei anna kindlustusi välja enne laenu tasumist? Kas Eesti pank ei tohi anda välja tema käes olevaid kindlustusi enne, kui klient on oma võla tasunud ka pikalaenu pangas. Nii ei või see aga olla, sest need kaks panka on omaette ettevõtted. Mul ei ole selgust, kuidas see asi on mõeldud korraldada, ja arvan, et selgust ei ole samuti ka teistel Riigikogu liikmetel. Ei oleks õige, kui niimoodi peaks tahetama kindlustusi lahutada, kuid põhikirjas ei ole niisuguse korra vastu korraldusi ette nähtud. (A. Anderkopp, tõer: Igal juhtumisel ei saa neid kindlustusi lahutada.) Üksikasju ei saa mina siin puudutada, sest kui hakkam seletama, siis küsib härra rahaminister: Kas Teie olete nõukogus?

Mulle tundub, et kui teie käesoleva põhikirja I lugemisel vastu võtate, ilma et nende asjade vastu huvi tunnete, siis olete kotis.

Eesti panga põhikirjas on nõudmine, et 50% tohib olla panditud varandustel laenukoormatusi. Ma küsin teilt, kas on teada, kas Eesti panga aktiiva sünnib niimoodi lahutada liikidesse, et need annavad pangale kindlustusi kaks korda niipalju, kui nende peale laenu antud — tähendab, et panga võlg oleks 50% kindlustuse väärtusest? Kas oskate öelda — jah? Kardan, et ei või! (Rahaminister L. Sepp: Siin ei ole ju panga nõukogu.) Ei ole. (Rahaminister L. Sepp: Nad ei saa seda otsustada.) Muidugi, nad ei saa, sest nemad ei tea, ja mina ka ei tea. (Rahaminister L. Sepp: Vaadake, see on kurb! — J. Mürk, mo: Miks Teie seal ei küsinud?) Mina kahjuks ei olnud sel ajal saalis, kui härra rahaminister kõneles, aga härra rahaminister olla kõnetoolilt olnud, — ma palun, härra rahaminister, mind kontroleerida, kas ma ei eksi, — et umbes 50% neist üleantud aktiveeritud, millest kõneleb Eesti panga instruksiooni punkt 1 a, et 50% nendest loodetavasti võib pikalaenu pank oma arvele võtta. Kas see on nii? Kas see on õieti minule edasi antud? (Rahaminister L. Sepp: On!) Siit võite järeldusi teha. (O. Gustavsoni, stp vahelhüüe. — A. Tupits, põl: Ma ei tea, mis nad seal panga nõukogus teevad? — J. Piiskar, stp: Ei ole tepe, kes kostaks. — J. Mürk, mo: Peab

ju kostma teie küsimiste peale. — M. Laarman, põl: Astuge välja ja lööge rind ettel! See läheb ju päris lõbusasti, kõik räägivad läbisegi.

Kui lugu niisugune on ja selle juures arvesse võtta, et käesoleva põhikirja teatud paragrahvide järgi tohib laenu anda ainult 50% ulatuses nende varanduste peale, mis pandiks on laenu kindlustuseks, ja kui oletada, — ma ütlen oletada, — et kõnesolev Mk. 2.767.000.000.— laen on niisugune, millel on 100% kindlustusi, siis on selge, et 50% laenudest võib saada pikalaenu panga juures täieliku kindlustuse, kuna ülejäänud 50% täiesti ilma mingisuguste kindlustusteta jääks. (Rahaminister L. Sepp: Just nagu praegu, ega seisukord ei halvenel!) Härra rahaminister, selgus puudub selles, kuidas kindlustusi eraldatakse a ja b laenu liikide vahel, ja niikaua, kui see selgus puudub, oleks käesoleva põhikirja vastuvõtmine sama hea kui ostate siga kotis, ja seda ei maksa teha. (L. Johanson, stp: Siis tuleb see härra Tonkmani kätte anda!)

Sama § 39. räägib sellest, et laenud, mis Eesti panga põhikirja § 82. põhjal lähevad pikalaenu panga kätte, annab Vabariigi Valitsus tema poolt määratud tingimustel panga valitsemisse. Siin tuleb küsida, kas on see tõesti hädatarvilik, et endised Eesti panga klientid, kes oma varandusi on andnud Eesti pangale pandiks, mitte vähem kui 2.767.000.000 marga eest, anda piiramata tingimustel Vabariigi Valitsuse kätte, kes nende laenude kohta võib määrata igasuguseid tingimusi ja teha igasuguseid korraldusi? Võib olla on see õige, et nende klientide varanduste peale on rohkem laenu antud, kui seda teha oleks tohtud, aga mina julgen siiski tähendada, et ka sellegi asjaolu juures ei tohiks uude põhikirja võtta paragrahvi, mis annab need varandused uue panga valitseda Vabariigi Valitsuse poolt määratud tingimustel. Komisjonis on katsutud seda asja parandada ja on esitatud eelnõus uued paragrahvid. Näiteks § 40. teine lõige ütleb: „Valitsemisele võetud laenude kindlustuseks..“, Ah ei, see peab olema viimane lõige. (M. Laarman, põl: § 73.) Teie võite lugeda § 73. Teie arvud on veskis segi läinud.

„Üksikute valitsemisel olevate laenude, pantide tule- ja muu kahju vastu kindlustamise korra, samuti laenude tingimused ja laenude valitsemise korra määrab panga nõukogu Vabariigi Valitsuse poolt antavate üldiste juhtnõuude alusel.“ Sellest paragrahvist saaksin aru, sest sellega sünniksid tähendatud laenude korraldamised samas korras, kui see

sünnib praegugi Eesti panga põhikirja alusel. (M. Laarman, põl: Nii ta on!) Siis kustutatagu sõnad: „tema poolt määratud tingimustel“ maha, siis saan aru, et uut selgusetat korda ei taheta maksma panna. Kui aga need sõnad ülesse jätame, siis on jutt sellest, et valitsusele antakse § 39. põhjal piiramatu võim nende laenude kohta, mis antakse pikalaenu panga valitsemisele. (Rahaminister L. Sepp: Need on tingimused, mis pangale makstavat tasu korraldavad.) Härra rahaminister, lugege § 43-dat, seal on sellest räägitud, et eelmiste paragrahvide põhjal valitsemisele võetud laenude, nõudmiste ja fondide valitsemise eest saab pank tasu Vabariigi Valitsuse poolt määratud alustel. Tähendab jällegi on ära öeldud. (Rahaminister L. Sepp: Eritingimus!) Tingimused on eriparagrahvides öeldud, mispärast antakse siis üldine määrus piiramata tingimuste kohta. See lause on jäänud arvatavasti vana paragrahvi redaktsioonist siia, ja võib olla, et need paragrahvid, mis komisjonis on seletuseks ja täienduseks seaduseelnõusse võetud, ei ulatu kõigi tingimuste kohta, kuid siis selgitatagu asja ja võetagu veel mõni eriparagrahv juurde, aga üldõigus igasuguste tingimuste määramise kohta tuleb välja jätta.

Mina arvan, et selles asjas, mis ma siin ette kandsin, peasjalikult Eesti pangas aktiveerimise asjas peab Riigikogu enesele enne selgust muretsema, kui ta põhikirja I lugemisel vastu võtab, ja sellepärast teen ma ettepaneku, pikalaenu panga põhikiri rahaasjanduse komisjoni tagasi anda.

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Ma pean vabandama, et ma nii mitu korda sõna pean võtma, aga tuleb välja, et ma täna ainuke kaitsja olen ja sellepärast tuleb veel vastata. Võib olla, ei ole üksikud minu vastused küllalt rahuldavad, aga vanasõnagi annab kostjale mõnegi asja andeks ja ütleb, et iga küsimust ei suudagi ära kosta. Ma püüan siiski üksikajade juurde minna.

Härra Oina poolt, nagu alguses rkl. Hasselblatt'i pooltki tähendati, et kuidas pikalaenu pank üldse suudab kanda välislaenu protsente, kui ta ise neid summasid peab välja andma juba sunduslikul teel vähema protsendiga, nimelt ostes maapanga pantkirju, mis ainult 6% kannavad. Siin ma juba tähendasin ja kordan veel, et pikalaenu pank ostab oma põhikapitali arvel maapanga pantkirju. Põhikapitalilt ei maksa pikalaenu pank kunagi

kindlat protsenti riigile, vaid niipalju, kui ta puhaskasu saab. (A. Jõeäär, stp: Aga riik maksab selle raha eest inglastele protsenti.) Ma tulen selle juurde tagasi. Tähendab, põhikapitali summa eest ei ole pank kindlat protsenti kohustatud maksma, vaid maksab niipalju, kui palju ta puhaskasu saab. Teiste summade eest, mis pank saab võlakirjade vastu, peab ta maksma niipalju, kui palju riik maksab välislaenu eest protsente. Ja oma võlakirjad annab ta alles siis vastutasuna valitsusele, kui ta vastava laenu üle võtab. Ja kuna ülevõetud laenud selle sama protsendi annavad, siis suudab ka pank tasuda vastavad võlakirjade protsendid valitsusele. Loomulik, et pangal on võimalik seda protsenti maksta ja et mingisugust puudujääki ei tule.

Kui küsitakse, kuidas riigikassa seisukohalt neid protsente kätte saab, siis teeksin ma järgmise kalkulatsiooni. Oletame, et riik nende 500 milj. pealt, mis üle antakse põhikapitalina, esimesel aastal ainult 4½ protsenti saab, sest pank ei suuda igatahes seda summat kohe välja laenata, siis oleks see 22½ miljonit. Võib arvata, et Eesti pangast ületulevate laenude hulgas on Mk. 1.800.000.000 niisuguseid laene, mis pangale otsekohe välislaenu protsente maksavad. Ja siis võiks 1 miljard jääda nõrgemaid laene, mis vähemaid protsente maksavad j. n. e. Kui arvame, et selle 1 miljardi eest ainult 4½% saadakse, siis oleks siiski välislaenu summa käes — 210.000.000. Ja minu arvamise järgi ei peaks see kalkulatsioon utoopiline olema, vaid teostatav. (A. Oinas, stp: Aga väga kitsas ja ahtake on ta?) Pank võtab muidugi oma administratsiooni kulud juurde laenude protsentidele, see on ainult netto protsent. (A. Oinas, stp: Pikaajalisel laenul ei saa odavamaks teha!) Pikaajalise laenu protsent on harilikult kallim, kui lühikeseajalise. Kui praegu Eesti pank lühikeseajalist laenu 7½%-ga annab, siis on loomulik, et pikaajaline laen vähemalt 1% kallim võib olla. Mina arvan, et pank välja tuleb, kui ta ½% administratsiooni kuludeks võtab, nii et maksimum oleks 8½%, mida klient maksta pruugiks pikaajalise laenu pealt. Mis puutub rkl. Virma märkustesse, siis on praegu tõesti raske öelda, kui palju sellest üldisest laenude massist pikalaenu pank oma arvele võtab. Kui palju pikalaenu pank üldse üle saab, see on küll teada — 2 miljardit 700 miljonit. (K. Virma, stp: Aga mis määral kindlustusi seal oli?) Muidugi, siin on tõesti rkl. Virmale raske otsekohe vastata, kuidaviisi lahendada kindlustusi. Kuid peab ütleva, et ükski põhikiri ega seadus seda

ette kirjutada ei saa. Asi peab lahenuma iga individuaal juhtumise suhtes kokkuleppel pikalaenu panga ja Eesti panga juhatustega. (K. Virma, stp: Aga need lähivad kaklema.) Siis on valitsus, kes üldtingimused ja juhtnöörid annab. Selleks otstarbeks oleks ka minu arvates soovitav, et põhikirja jääks sisse, et valitsus võib üldised tingimused kindlaks määrata ja juhtnööre anda. (K. Virma, stp: Aga põlevkivi ja turbatööstuse juhatused ei saanud sellest jagu, tulid Riigikogusse.) Ma ei leia paralleelsust seisukordades. Kuna seal oli tegemist teadmata summadega, on meil praegu kindlad summad olemas. Põhikirjas on öeldud, et laene peab üle andma kõigi kindlustustega ja dokumentidega. (Vahelhüüe.) Halvemal juhtumisel tuleb laen ühe aasta jooksul likvideerida. Laenude üleandmine võib sündida terve aasta otsa, ja kui tuleb seal raskusi ette, et mõni laenaja ei taha vabatahtlikult kindlustusi jagada või ümber korraldada, siis võib veel alati kogu laenu üles öelda.

Rkl. Loosalu' märkuse suhtes tahaksin faktilise märkusena öelda, et Eesti maapank kõik laenusoovid rahuldanud on. Kõik, kes maapanga poole on pööranud, on rahuldatud. Ma loodan, et järgneva talve jooksul maapangal küllalt summasid on, et sedasama edasi teha.

Aruandja **A. Jürman** (lõpusõna): Kõigepealt peab ütleva, et selle panga põhikirja vastu põhimõttelikult räägitud ei ole. On räägitud ainult sellest, et põhikiri ei ole vast küllalt selge ja nähakse peapuudusi selles, et see pank on väga mitmekesisele alale läinud, ja nüüd kardetakse ühelt poolt, et ta ei suuda ühtki ülesannet, mis selle panga peale pandud, täita. Ja neid kartusi avaldatakse kahelt poolt. Ühelt poolt öeldakse, et see pank ei anna põllumajandusele midagi, teiselt poolt — et ta väga vähe annab. Sotsialistid omalt poolt ütlevad, et panga peapuudus selles seisab, et siin liiga esiküljele tõstetud põllumajanduse finantseerimine. (L. Johnson, stp: Seda ütlesid põllumehed ka. — Teie lükkasite Loosalu' paranduse tagasi.) Mis asunikudele laenuandmisesse puutub, siis saab seda pank teostada ühisel alusel, vahet tegemata, on ta asunik või vanapõllumees.

Kuid selle panga kaudu ei minda üksikuid väikseid majapidamisi finantseerima, sest siis sellest pangast midagi välja ei tule, kui hakatakse Tallinnast ühest keskkohast kümneid-tuhendeid üksikutele majapidamistele laenuks

andma, vaid siin on sarnasel juhul ette nähtud finantseerimine ühispankade kaudu. Kui öeldakse ühelt poolt, et põllumajandusele tahetakse liiga palju anda, teiselt poolt — et liiga vähe, siis tähendab, et siin ei ole ükski etteheide õigustatud. (Vahelhüüe keskelt: See ei ole nüüd kuidagi õige loogika!) See pank ei lähe ühelt poolt finantseerima põllumajandust selles mõttes, nagu kardeti, et ta konkureerib maapangaga, sest kus maapangal võimalus on välja anda puhthüpotekarlaenu, seal ei lähe pikalaenu pank seda tegema. Kus maapangast laenu saadakse kinnisvarade kindlustusel, seal ei tule ükski laenu võtma selle panga käest, sest see pank annab laenu raskematel tingimustel, kuna tema protsent kõrgem on. Et pikalaenu pank maapangaga konkureerib, on jutt, mis iseenesest ära langeb, sest maapank annab laene parematel tingimustel, annab laene 6 protsendiga, aga see võtab kindlasti üle 8 protsendi. Teiseks võin öelda, et alles hiljuti oli maapanga nõukogu koosolek, kus juhatus ütles, kui talle küsimine ette pandi, kas suudate selle raha, mis maapank lähemal ajal saab, kõik järgmisel aastal välja anda, siis avaldati kahtlust, et nad ei suuda välja anda, seega on maapank rahapuudusest praegu juba üle saanud. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Tal on palju kergemad tingimused kui siin. Kui meie ka siin lähemsime nii kergete tingimuste peale üle kui maapangas, siis teeme Pat ja Patashoni panga, kus pank laenaks raha odavamalt välja, kui ise maksab. Seda ei tohi teha. Tähendab, uuel pangal on oma eriülesanded. Eriülesanded on just selles, et vabastada eeskätt Eesti panka külmanud laenudest, võtta üle Eesti pangalt need laenud, mis sinna on tekkinud aastate jooksul. Kelle süü läbi, mis põhjusel, seda täna ei ole põhjust arutada, nad on seal tekkinud, Eesti pank ei või neid pidada, nad tulevad üle anda.

Nüüd tuleb olulisem küsimus, mille härra Virma üles tõstis, et meil ei ole selge, missugused aktiivad saab see pank, võttes Eesti panga laenu üle, mis need sisaldavad. Seda ei või meile ükski öelda ja selget vastust lähemal ajal saada. Siis peaks toodama kõik Eesti panga laenude kindlustused Riigikogu ette. Nii talitada meie ei võiks. Meil on tähtis teada, kas uuele pangale laenude üleandmisega läheb seisukord riigil või Eesti pangal halvemaks või mitte. Kas on siin riisiko olemas või mitte. (Vahelhüüe keskelt: Muidugi.) Ei ole. Eesti pangast antakse laenu ühes kindlustustega üle, nii et midagi ei lähe kaduma. (A. Anderkopp, tõer: Teie informatsioon ei ole täpne.) Öelge, mis Teil öelda on, selgelt, et

igäüks aru saaks. Seisukord ei lähe halvemaks, kui Eesti pangast üle võtta laenu, sest need antakse üle kindlustustega, mis Eesti pangal olemas. Vahekord panga ja riigi arvel peetavate laenude kohta on sarnasel viisil lahendatud, et on öeldud: kindlustusi ei anta enne välja, kui ei ole riigi arvel olevad arved kindlustatud või tasutud.

Veel rohkem, see pank kindlustab Eesti pangalt ülevõetavaid laene palju paremini kui praegu. (J. Piiskar, stp: Kas põrssad kasvavad suuremaks seal kotis?) Kindlustuste realiseerimisel on suur tähtsus. Sellele pangale on antud põhikirja järgi suuremad õigused pantide realiseerimiseks. Neid õigusi ei ole Eesti pangal. Eesti pank on selles mõttes halvemas seisukorras. Sellelt seisukohalt on uue panga põhikiri palju täpsem, palju täielikum ja tal on rohkem õigusi, kui Eesti pangal. Sellega langeb meil riisiko ära, et meie võiksime riigile kahjusid tuua laenude ülevõtmisega. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Kuidas 10%? Ei. See üldine arvamine, et Eesti panga laenu on nii halvad, et kõik suuremas osas kaduma läheb, on liialdus. (A. Jõeäär, stp: Mina olen nendega kokku puutunud, näiteks Mayeri...) Jah, aga suurem osa neist halvadest laenudest on Eesti pank maha kustutanud oma puhaskasu arvel iga aasta. (O. Gustavson, stp: Kuipalju umbes, kas võiks te öelda? Kas umbes paarsada miljonit?) Kuipalju, seda tuleks Eesti panga aruandest järele vaadata. Tähendab see ütetus, et Eesti pangas nagu ei oleks niisuguseid laene, millel vastav kindlustus, on liialdus. Seega langeks küsimus, mis härra Virma ette tõi, missugused on need aktiivid, mis Eesti pangast uuele pangale üle antakse, sellepärast ära, et selle küsimuse peale üldse praegu vastust anda ei saa esiteks sellepärast, et meie ei saa Riigikogusse tuua Eesti panga portfelli ja seda siin arutamisele võtta, kui panga sisemist asja. Teiseks näeme, et selle panga põhikirja maksamahakkamine ja selle panga kätte nende laenude üleandmine meie seisukorda riigis parandab, ja kui see on teada, siis ei ole karta sel viisil laene uuele pangale üle anda. Kust uuele pangale raha juurde saada, on raske küsimus. Küsimus, kui suur on selle panga põhikapital, on selge põhikirjast. (K. Virma, stp: Ega ma seda ei öelnud. Ma tõin ainult paralleeli. Ma rääkisin turbatööstusest.) Põhikapitali summa on täpselt öeldud. Teine lugu on turbatööstusega. Selle põhikirjas ei olnud täpselt määratud põhikapital, vaid oli öeldud, et põhi-

kapitali moodustavad ülevõetud varandused. Siin seda ei ole. Antakse küll Eesti pangalt laenu üle. See aga ei moodusta pikalaenu panga põhikapitali, vaid selleks on määratud täiesti kindlad summad. Nii ei ole need puudused, mille peale siin tähendati, sugugi sarnased, mis eitaksid selle panga põhikirja vastuvõtmist. Et see pank nii mitmekesine on, see on paratamatu nähtus meie oludes. Meie teisiti seda küsimust lahendada ei saa, kui ainult selle mitmekesise panga põhikirja vastuvõtmisega.

Kui siit mõne osa välja viskaksime, siis jääks Eesti panka laene, mis tema põhikirjale ei vastaks. Peaksime siis veel uusi panku asutama ja alles siis saaksime Eesti pangast üle võtta sinna mitte kõlbavad laenu. Ma ütlen, meie ei pruugi asutada kolme panka selleks, et Eesti panga portfelli puhastada, vaid on palju otstarbekohasem asutada üks pank segapõhikirjaga, ja arvesse võttes, et mujal sarnased segapangad töötavad ja pealegi veel hea eduga, siis ei ole põhjust öelda ja arvata, et uus pikalaenu pank eluvõimetuks pangaks kujuneks. Raskusi tal on, see on päris kindel, aga hea tahtmise juures on see kõige parem tee neist raskustest üle saada selle panga kaudu. Muidu peaksime aga kaks või kolm asutust ellu kutsuma selleks, et meil rahareformi loomulikult läbi viia ja Eesti panka emissioonipangaks muuta. Teen ettepaneku, põhikiri I lugemisel vastu võtta.

On üksikuid parandusi, mis on ette toodud mõne Riigikogu liikme poolt, mille juures ei taha ma praegu pikemalt peatuda, nende paranduste juures võiksime peatuda põhikirja II lugemisel, ja sel korral võime neid üksikasjalisele vaatlemisele võtta, kas nad vastu võetavad või mitte.

Juhataja **M. Martna:** Rkl. Virmalt on ettepanek, anda pikalaenu panga põhikiri rahaasjanduse komisjoni tagasi. (Hääletatakse.) (J. Laidoner, põl: Parema juba põhikiri üldkomisjoni anda! Rahaasjanduse komisjonis ta juba oli!—R. Penno, as: Aga kõik parandused ei ole veel läbikaalutud!—J. Laidoner, põl: Siis peaksime rahaasjanduse komisjoni koosseisu vahetama. — J. Vain, stp: Võiks ka, ega see halb ei ole. — J. Laidoner, põl: Missuguseid paragrahve meie rahaasjanduse komisjonis arutama hakkame?) Rkl. Virma' ettepaneku poolt on 38 häält, vastu 24

häält, seega on pikalaenu panga põhikiri rahaasjanduse komisjoni tagasi antud. (J. Laidoner, põl: Saanaru, kui põhikiri oleks antud üldkomisjoni! — Vahelhüüded: Lõpetada!)

On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **O. Liigand.**